

»Noget nyt kan jeg ikke meddele, da jeg kun lever for min Sag«

Frits Clausens breve fra fængslet 1947

Af John T. Lauridsen

På Bruun Rasmussens auktion den 27. august 2001 blev der blandt andet udbudt en række effekter, fotos, manuskripter, breve m.m. fra boet efter Ebba og Frits Clausen. Ikke mindst en række breve fra Frits Clausen til Ebba Clausen fra 1947 er af interesse ved at kaste lys over den tidligere danske naziførers holdning og sindstilstand i de sidste måneder, han levede. Endvidere giver en række breve fra andre til Ebba Clausen et nærgående indtryk af et nazistisk miljø, der nok var slået, men ikke knækket. Knæsatte opfattelser fra tiden før maj 1945 var ikke forladt længe efter. I det følgende publicerer forskningschef, dr.phil. John T. Lauridsen de 20 breve, der er bevaret fra Frits Clausen til hustruen fra 1947.

»I sin Velmagtstid var han latterlig. I sin Fornedrelse paakaldte han ikke Medynk.«
(*Berlingske Tidende*, 6.12.1947).

Efter »de store Dage«

I et brev til Ebba Clausen skrev forfatteren og sagføreren Knud Nordentoft i marts 1949 om »de store Dage«, hvormed han mente den tid forud for maj 1945, hvor dansk nazisme blomstrede.¹ Han var i 1949 løsladt efter afsoningen af en straf for nazistisk propagandavirksomhed under besættelsen. Han var blevet dømt til otte års fængsel, men kom ud efter treethalvt. Hans mentalitet og politiske anskuelser havde næppe ændret sig meget. Indespærringen havde ikke virket demokratisk opbyggende på ham. Det viser hans brev i et glimt, og det demonstrerer den bog om retsopgøret, han udgav i 1953.² Det samme gælder de øvrige dømte nazister, som siden ytrede sig offentligt om retsopgøret og strafafsoningen. De er

1. Knud Nordentoft til Ebba Clausen 31.3.1947 (Ebba Clausens privatarkiv).

2. Knud Nordentoft: *Den hemmelige Danmarkshistorie. Den forløjede udrensning*, 1953.

ikke mange. Flere af dem fandt ny næring til deres modvilje mod demokratiet på grund af den måde, de blev behandlet i majdagene i 1945 og siden under interneringen. Deres bøger handlede – meget karakteristisk – for de flestes vedkommende ikke om deres egen optræden under besættelsen, men om den behandling, demokratiet eller »systemet« gav dem derefter.³ Det er psykologisk forståeligt, og der er ingen tvivl om, at det var en meget hård tid for mange familier med nazistisk baggrund. Børnene blev lige så hårdt ramt som forældrene. Et var at skulle undvære en far i lange tider, noget andet selv at blive betragtet som naziunge. Det satte dybe spor. Alligevel skulle det ikke være nødvendigt, at nazisternes børn også senere kun opholdt sig ved menneskejagten og ikke inddrog »de store Dage«. Vil man forstå, hvad nazisterne og deres børn blev udsat for i efterkrigsårene, må blikket bagud på fædrenes meriter samtidig fastholdes. Der var en sammenhæng, selv om der i hvert fald ikke var tale om retfærdighed for børnenes vedkommende.⁴

Opgøret med og udhængningen af nazisterne tvang dem i eksil; nogle valgte af egen drift at rejse fra Danmark,⁵ andre flyttede til egne, hvor de ikke var kendte, og alle måtte i indre eksil. De kunne ikke længere offentligt ytre deres anskuelser uden voldsom reaktion fra det omgivende samfund. Det nazistiske miljø havde været afgrænset før maj 1945, og nu var de straffede og udstødte en lige så afgrænset gruppe. De havde kun hinanden at dele politiske anskuelser og oplevelser med under retsopgøret. Med DNSAP's opløsning var der ingen anden organisation til at samle miljøet. Man forsøgte ganske vist med Foreningen af 6. Maj, men dens begrænsede tilslutning viser, at mange blot ville ride stormen af og se at komme videre i livet. Svært var det for dem, der blev straffet på levebrødet; at de mistede det arbejde, de gennem uddannelse var kvalificerede til.

Endelig var der dem tilbage i fængslerne, som skulle tage hovedansvaret for den danske nazismes samarbejde med besættelsesmagten. De langvarige interneringer og fængselsophold, mens retssagerne blev forberedt, gav anledning til ikke få fængselspsykoser, og en helt særlig mentalitet

3. Se blandt andet Harald Bergstedt: *Sange fra Gitteret*. 1948; Valeur Fausbøll: *En Anklaget anklager*. 1946; Andreas Hjort: *Uvejrt over landet. Fynsk landmands oplevelser før og efter 5. maj 1945*. 1954; Viggo von Holstein-Rathlou: *Thi kendes for U-Ret*. 1949; A. Olesen: *Faarhus kalder*. 1948; A. Olesen: *Det danske Jerntæppe*. 1949; A. Olesen: *Tragedie og problemer*. 1950; Jens Strøm: *Oprejsning. Fremsynede danske personligheds kamp mod de tilbagevirkende love*. 1950; Harald Tandrup: *Ikke Naade – men Retfærdighed*. 1948.

4. Jf. Hans Kirk: »Børn og Demokrati«, *Land og Folk*, 30.3.1947.

5. F.eks. flere af brødrene Bryld, Kjeld Helweg-Larsen, C.E. Hindborg, Hans Jensen, Philip Hoffmann-Madsen, ægteparret Ørnberg.

Frontkæmperen på orlov. Billedet viser Frits Clausen med datteren Inge omkring årsskiftet 1943/44 eller muligvis i påsken 1944 foran hjemmet i Bovrup (den lyse bygning til venstre) i samtale med lokale bekendte. Frits Clausen er i uniform som læge i Waffen-SS. Konfronteret med påskeopgøret i DNSAP stod han umiddelbart foran beslutningen om at træde tilbage som partifører. Det skete 5. maj 1944. (Foto i privateje).

udvikledes mellem de indespærrede. Rygter opstod og blev spredt med stor hast for at vende tilbage som sandheder. Alle mulige hændelser og oplevelser før og under besættelsen blev set i et lys, der skulle vende opmærksomheden fra de indespærrede mod dem, der havde ladet dem indespærre. Først og fremmest regeringen – systemet. Blandt rygterne var Rostock-myten den mest sejlivede: at besættelsen af Danmark skulle være aftalt ved et møde mellem udenrigsminister P. Munch og Heinrich Himmler 17. marts 1940 i Rostock. Der måtte en parlamentarisk kommission til at forsøge at aflive den.⁶ Det lykkedes ikke. Miljøet, der vil tro på den, består. Andre rygter gjaldt værnens rolle 9. april: Hvorfor kunne kanonen ikke skyde fra Middelgrundsfortet? Det kom der fantasifulde forklaringer på – alle med den tendens, at magthaverne i Danmark spillede under dække. Andre forhold under besættelsen har også været udsat for rygtedan-

6. Den Parlamentariske Kommissions Betænkning, bd. 3, 1951.

nelse, og de stoppede ikke ved maj 1945. Den dag i dag er der mennesker, der tror på det rygte fra de udstødtes miljø, som siger, at Frits Clausen ikke døde en naturlig død i 1947, men blev ombragt af systemet, der ikke ønskede, at der under den forestående retssag mod ham skulle komme graverende forhold frem om regeringens samarbejde med tyskerne.⁷

Frits Clausen var selv grebet af de indsattes rygtesmederi, der f.eks. fik ham til i 1946 at formulere et brev til justitsminister Aa.L.H. Elmquist om betænkelige forhold i kongehuset, som han mente, ministeren burde undersøge.⁸ I takt med at hans sag skred frem, blev han imidlertid mere og mere isoleret. Endnu i 1946 havde han siddet i celle med tre andre fanger, mens han i 1947 højest sad med én medfange og i de fleste perioder helt alene i Vestre Fængsel. Fra denne sidste isolerede periode af hans liv er der bevaret 18 breve til hustruen Ebba Clausen.⁹ De giver et nærgående indblik i forholdene for dansk nazismes førstemand. Var brevene blevet publiceret i de første tiår efter hans død, ville de givetvis hos mange læsere have vakt skadefryd. Partiføreren med knækkede snørebånd, der selv måtte vaske lømmetørklæder. Vi kommer så tæt på hans triste og ensformige fængselsliv, som havde vi fulgt ham gennem lugen i fængselsdøren; men havde brevenes værdi været begrænset til det, var en publicering ikke kommet på tale. De fortæller imidlertid også om Frits Clausens sindstilstand og politiske anskuelser samt om de vilkår, han havde for at udarbejde både selvbiografien og DNSAP's historie. Brevene viser naturligvis også nye sider af ham som ægtemand og far,¹⁰ hvad nogle måske vil finde overflødigt at beskæftige sig med, men i betragtning af den behandling, han har været ude for i offentligheden, kan netop denne dimension virke afdæmoniserende. Mest overraskende for udgiveren viser de en Frits Clausen med lune og humor. Hans beskrivelse af Århusrejsen, hvor han blandt andet fik chancen for at lære at spille kort, så han kunne leve af det (20.6.1947), eller overvejelserne over, hvorfor han får udleveret lyserødt brevpapir af fængselspersonalet (20.3.1947), viser en mand med blik for livets humoristiske sider. De kan findes i små ting.

7. Under researchen til blandt andet denne artikel har jeg talt med adskillige, som tager rygтет som sandhed.

8. Udateret kladde (Frits Clausens privatarkiv).

9. Det kan kun være en mindre del af de breve, der er vekslet mellem de to. Der ikke er breve fra 1945-46, og der har givetvis været skrevet flere i 1947. Ebba Clausens breve til Frits Clausen var ikke blandt det på Bruun Rasmussens auktion den 27. august 2001 udbudte materiale. Jeg vil takke Bjarne Hansen og Michael Rose for tilladelse til at låne brevene med henblik på publicering.

10. Fire breve til datteren Inge er ikke medtaget.

Brevene er først og fremmest et vidnesbyrd om, at Frits Clausen nok var en politisk færdig mand, men personligt knækket var han ikke. Han levede for sin sag, skrev han, men hans længsel efter familien og hjemmet er åbenbar. Sagen lå ham langt mere på sinde, end han lod fremgå af brevene. Det var ham ganske vist af censuren forbudt at skrive om sagen, men han ville også beskytte hustruen. Kun i en påtaget let formulering kunne han lade det komme frem, at retssagen kunne ende med en dødsdom (»Hvis Mængden kan gøre det, er der ingen Tvivl om, at Du bliver Enke.« (8.3.1947)), og da Ebba Clausen har skrevet om, at de i Bovrup forbereder hans hjemkomst, nedtoner han forsigtigt det realistiske heri (12.3.1947).

I perioden omfattet af brevene var Frits Clausen i gang med udarbejdelse af først selvbiografien og påfølgende partihistorien. Begge blev til på opfordring. Frits Clausens forsvarer Axel H. Pedersen bad ham 25. februar 1947 om at skrive en selvbiografi fra 1920 og frem. Clausen tog straks fat, men valgte startåret 1914. Han skrev løs på historien i de næste to måneder og førte selvbiografien frem til sommeren 1940. Manuskriptet blev i portioner renskrevet på maskine på forsvarerens sagførerkontor. Det arbejde var færdigt i slutningen af april 1947.¹¹ Efterfølgende lavede Frits Clausen håndskrevne tilføjelser og rettelser. Axel H. Pedersen havde næppe regnet med, at hans opfordring skulle resultere i 150 maskinskrevne foliosider fra klienten.¹² Ved materialeindsamlingen til begge fremstillinger gjorde Frits Clausen brug af hustruen og kontakter i Sønderjylland, som det fremgår af brevene, ligesom han lod sig inspirere af den litteratur, han for tiden læste i fængslet. Kipling kunne på den måde tages til indtægt for Frits Clausens egen kritiske indstilling til demokratiet (30.5.1947). Partihistorien blev til på opfordring af C. Hartmann fra det norske udenrigsministerium. I dette tilfælde var det anklagemyndigheden, der lod manuskriptet renskrive på maskine. Havde politiadvokat Erik Bech, der forberedte sagen, regnet med, at Frits Clausen i partihistorien ville fremlægge beviser mod sig selv, blev han skuffet. Begge fremstillinger er båret af den samme holdning, som præger brevene: at Frits Clausen var sig sin historiske »mission« bevidst.

Det var ingen angrende eller undskyldende nazist, der skrev. Der er fordrejelser og fortielser, men Frits Clausen vedstod sit politiske valg, og lige så lidt som de øvrige fængslede (og dømte) var han blevet demokrat.

11. Tilblivelsen kan følges gennem en række breve fra forsvareren til Frits Clausen 25.2., 27.3., 12. og 17.4.1947 (Frits Clausens privatarkiv).

12. Manuskriptet afbrydes i en sætning på side 150, så muligvis har det været endnu længere.

Det fremgår blandt andet af hans brev af 22. september 1947, hvor han omtaler valgrygterne («valgekævlet») og giver udtryk for, at det var ligegyldigt med et valgs resultat, og at »en saadan Forestilling« var at spille befolkningens penge. Læsningen af en artikel i *Ugeskrift for Læger*, der skriver om lægens sociale ansvar ved mødet med dårlige og usunde boligforhold, får ham til at kommentere det over for hustruen med, at det var det samme, som da han kæmpede mod tvangsauktioner (14.3.1947). Parallelliseringen holder ikke, men det viser, at Frits Clausen fastholdt sin indstilling i spørgsmålet om tvangsauktionerne. Han forlod generelt ikke de holdninger, han havde haft siden 1930'erne. På den måde er han typisk for det politiske miljø, han repræsenterede. På visse punkter kunne han se en bekræftelse på sin opfattelse af den politiske verdenssituation. Han havde bekæmpet kommunismen som en fare for vestlig civilisation, og efter nazismens fald havde den vestlige verden omsider erkendt, at den store fare kom fra kommunismen («Spændingen mellem Øst og Vest er jo lidt mere interessant.» (22.9.1947)). Eller der var Sydslesvig-spørgsmålet, hvor han også mente at se sine tidligere overvejselsers rigtighed.¹³ Sådanne forhold kunne Frits Clausen klynge sig til, mens der på cellebriksen lå de dynger af papir om hans sag, der fastholdt ham på fortids ord og gerninger eller »store Synder«, som han ironisk karakteriserer dem over for hustruen (28.2.1947). Mere end noget andet holdt det ham nemlig oppe, at han ikke var sig nogen »stor Synd« eller skyld bevidst. Han trøstede sig med, at »Den sejrende har Ret og naar der blot er nok om at sprede en Løgn, saa tiljubles den som en evig Sandhed. Og trods alt tror vi jo paa, at Sandheden sejrer – ogsaa her paa Jorden.« (15.8.1947). Netop den i sidste ende sejrende sandhed, historiens dom, holdt modet oppe hos ham og gav energi til at skrive på trods af de dystre fremtidsudsigter og omverdenens foragt. Han »levede for sin Sag« for at forklare sig, ikke fordi han var overbevist om at blive frikendt. Slet ikke. Som han skrev i et brev til statsminister Knud Kristensen 9. april 1947, at uanset hvor streng en dom han ville få, ville den ikke berøre hans samvittighed over begåede politiske handlinger, da han allerede betragtede enhver form for afgørelse af sagen som »indanket for den Historiens Dom, jeg ikke paa nogen Maade frygter.«¹⁴ Kun ved at opstille sine egne spilleregler for, hvad der er rigtigt og forkert, kunne Frits Clausen nå til den konklusion. Også på den måde forblev han nazismen tro i lighed med dette politiske miljø i øvrigt.

13. Frits Clausen til Knud Kristensen 9.4.1947 (Frits Clausens privatarkiv).

14. Ibid.

Arrestationen. Frits Clausen blev anholdt øjeblikkeligt i sit hjem den 5. maj 1945 om morgenen. Det var Ebba Clausen, der lukkede op og kaldte vægtemanden til. Han fulgte godvilligt med med en bemærkning om, at han efter de sidste dages begivenheder havde forventet det. Hjemmet blev raseret, og en del materiale konfiskeret eller stjålet. Naturligvis måtte han en tur gennem en folkemængde, der var begejstret over denne fangst. Et raffinement var det, at han blev gennet gennem gaderne i Gråsten med det tyske mindretals leder, Jens Møller, efter sig. Det hører også med, at situationen er forevigt og ydmygelsen dermed fastholdt. Billedet viser Frits Clausen foran en maskinpistols munding som arrestant i Gråsten 5. maj 1945. (Foto i Bovrup-Varnæs Sognearkiv).

Frits Clausens breve til Ebba Clausen 1947

Vestre Fængsel 15.2.1947

Kære Ebba! Allerførst endnu en Gang hjertelig Tak for Dit, eller rettere sagt, Dine Besøg. Det var vel nok Dage, og jeg er først nu livet rigtigt op efter dem og er ved ualmindeligt godt Mod, selv om vi jo sidder og fryser endnu. Dernæst Tak for Brevet fra Taarnborg¹⁵ og Cigaretterne, som jo kom meget tilpas, eftersom Pakken endnu ikke er kommen. Jeg har nu selv vasket en Garniture og strøget baade Skjorte og Lommetørklæder, hvad for de sidstes Vedkommende foregaar ved at de bliver klæbet op mod Væggen, mens de endnu er helt vaade. At stryge eller glatte Skjorte er mere kompliceret. Jeg har rigtig glædet mig over, at Du traf saa mange gode Venner paa Taarnborg og Du maa endelig skrive dem Tak for Hilsen, naar Du skriver. – Ellers gaar det jo, som det plejer. Et Tegn paa, at Sagen denne Gang maaske alligevel nærmer sig en Afslutning, er, at jeg har været hos Pip-Lægen,¹⁶ som vi kalder den psykiatriske Undersøgelse, som vi jo iflg. en eller anden Lov, der maaske endnu skal vedtages, skal gennemgaa. Han skriver til Dig for at spørge, om jeg er en god Ægte- mand, og hvis Du ikke svarer Ja, faar Du klø, naar jeg kommer hjem. Han skulde have yderligere Referencer af Folk, der har kendt mig fra Barn af og som ikke var Partifæller. Jeg svarede, at han kunde skrive til hvem, han vilde, men opgav ham saa et par Stykker, der har været ivrige Modstands- folk som Peter fra Nygaard, Otto, Haase¹⁷ og Lorentz Lauritzen.¹⁸ Saa kan de jo om, hvad de vil skrive. Jeg er kun spændt paa, om jeg kan faa det at se, da det vilde more mig. Ud over dette kan jeg jo ikke fortælle ret meget Nyt. Jeg er næsten i Byen hver Dag og bliver venligt og flink behandlet, som Du jo selv har kunnet overtønde Dig om. De, som jeg kommer sam- men med, har det for Tiden næsten værre end jeg, idet de maa fryse hele Dagen, hvor jeg dog kan tilbringe den meste Tid i min varme, men lidt for snævre og ensformige Celle. – Jeg savner dog Din gode og stærke Kaffe, selv om jeg jo ogsaa faar min gode Forplejning, naar Du ikke er der. Paa Onsdag skal jeg tale med Forsvareren, hvis han da ikke sender Afbud.¹⁹ –

15. Fhv. sysselleder V. Jørgensen havde adresse på Taarnborg i Korsør.

16. »Piplægen« var overlæge Max Schmidt, der stod for mentalundersøgelsen af Frits Clausen og afgav erklæring.

17. Den tidligere ven Marcus Haase.

18. Amtslæge Lorentz B. Lauritzen, Haderslev.

19. Den beskikkede forsvarer var Axel H. Pedersen.

Nu længes jeg efter rent Tøj og efter at høre, hvordan Du er kommen hjem. Nogle Smaasorger og Ærgrelser har man jo altid og som saadan har jeg i Dag haft den Ærgrelse, at Snørebaandet brast, saa hvis Du vil sende mig et Par nye (brune) vil jeg være glad. Alt det andet, jeg savner, har Du jo faaet Besked om. – Hils nu alle derhjemme mange Gange og fortæl Inge om at Far har spurgt meget til hende og »vanter« hende og alt derhjemme.²⁰ Jeg er spændt paa, om Du faar Rigsdagslønnen eller overhovedet faar Svar paa Din Henvendelse. Hav det nu godt, vær ved godt Mod og hjerteligt hilset fra

Frits

Vesterport 19.2.1947

Kære Ebba! Jeg har det i øvrigt godt og det giver sig desværre Udslag i, at jeg maa belaste Dit nu sikkert meget sparsomme Konto med en Ekstraudgift, idet jeg nu faar Tilladelse til at holde Avis. – Tak for den gode Pakke med den hjemlige Skinke, der baade smager og dufter herligt. I Gaar var jeg ude at spadserere i Byen, idet jeg var Vidne i Tjenestemandsdomsstolen. Det var dejligt – Jeg fik lige Dit Brev. Tak for det. Maa skynde mig, da jeg skal hjem til min lille, men dog varme Celle. Kriminalbetjentene maa stadigt sidde og fryse heroppe. – Politiadvokaten²¹ meddeler mig lige, at min Sag nu skal gaa til Statsadvokaten om nogle Dage. Denne Gang passer det vistnok. – Har talt med Forsvareren, som vil skrive til Dig. Hils Alle, særligt Inge og hjertelig Hilsen fra

Frits

Vestre Fængsel 28.2.1947

Kære Ebba! Tak for Pakke, Penge og Brev af 21. ds. Jeg har for længst, d.v.s. i 8 dage, faaet Avisen, saa Du maa endelig ikke bestille nogen, da det ene og alene tilkommer Fængselet at sørge for sine Børn. Jeg vilde have haft »Hejmdal«, men det mente Betjenten ikke kunde lade sig gøre og for endelig ikke at forspilde Chancen, bestilte jeg saa »Nationaltiden«.²² Jeg har Penge nok at betale den med foreløbig, idet jeg jo for ca. en Uge siden fik 10 Kr. fra Dig og for 2 dage siden en ny Sending, Du vel har afsendt efter mit sidste Brev. Min Sag er nu gaaet til Statsadvokaten og jeg har selv faaet et lille Læs Dokumenter her ud i Cellen for at kunne se

20. Inge er, som det fremgår, Frits Clausens datter.

21. Erik Bech.

alle de forfærdelige Dokumentationer for mine store Synder.²² Jeg har dog Ro nok til at blade dem besindigt igennem og sov roligt og tilfreds ind i Gaar mens mit sidste God Nat-Blik strejfede den i hvert Fald efter Omfanget meget anselige Bunke. Indholdet har jeg jo ikke kunnet fordybe mig i endnu og maa jo heller ikke skrive om det, da noget af det maaske kan berøre Sagen. Jeg har det altsaa godt endnu, selv om jeg kun har kigget lidt paa Overfladen. – Som Du vel har læst i »Information« har jeg været lidt ude at rejse igen.²³ Det er altid en Afveksling, selv om det var hundekoldt i Arresten dernede. – Ellers kommer jeg vist nok til nu at sidde mest hjemme, men jeg har jo nok at fordybe mig i foreløbig og Du skal ingen medicinske Bøger sende mig, før Du hører nærmere. – Jeg fik Dig slet ikke fortalt, at jeg var i Tjenestemandsdømstolen sammen med Wilfred og fik Kaffe sammen med ham, da²⁴ Vi kommer jo ud for meget, men Spadsereturen gennem Byen fra Politigaarden til Nationalmusæet var nu dejlig. Det er Pokkers, at jeg atter lægger mig ud og alle Kriminalbetjente er saa sportstrænede og slanke, for ellers kunde jeg jo være løbet fra dem, om ikke for andet, saa for at faa lidt Varme i Kroppen for nu kniber det ogsaa med Varmen herinde. Jeg haaber at kunne skrive til Inges Fødselsdag.²⁵ Da maa Du se at gøre hende rigtig glad. Jeg har slet ikke faaet tegnet noget til hende, men køb en lille Ting til hende fra Far. Hjertelig Hilsen til jer begge

fra Frits

Politigaarden 6.3.1947

Kære Ebba!

Tak for sidste Brev. Jeg har det godt rent sjæleligt, men legemligt savner jeg en Pakke med Vask og sjæleligt for Resten Cigaretter, thi mens Du jo er paa Vej til at samle Dig Formue ved Din nu næsten store Hotelgarnivirksomhed, har jeg slemme Mand lavet Gæld og skylder nu en hel Pakke

22. Sagen mod Frits Clausen trak ud, dels på grund af dens omfang (med ca. 2000 bilag), dels fordi anklagemyndigheden ønskede en række andre sager afsluttet først. Det var sager, hvor Clausen skulle vidne, eller hvor afgørelsen skulle benyttes i sagen mod ham. Når sagen yderligere trak ud til december 1947, skyldtes det, at anklagemyndigheden ønskede en undersøgelse i det tyske udenrigsministeriums arkiv i Berlin.

23. *Information* kunne 26.2.1947 berette, at Frits Clausen havde været i Nykøbing Falster dagen før for at vidne i en særdomstolssag mod fabrikant Fr. Møller, Lommelev, der var tidligere sysselleder i DNSAP.

24. Frits Clausen vælger desværre ikke at fortælle, hvad der kom ud af mødet med Wilfred Petersen, men man »kommer jo ud for meget.«

25. Datteren Inge havde fødselsdag 14.3.1947, hvor hun blev 20 år.

Cigaretter bort. Denne Gæld trykker mig næsten mest for Tiden men jeg sover dog endnu godt og roligt om Natten og tager som sædvanligt næsten til Byen hver Dag. Det tynger jo mest paa Tobaksrationen og foreløbig næsten udelukkende paa dette. Jeg er jo kommen lidt bag ud, da jeg paa Grund af Isvanskelighederne maatte tære af den Formue, Du overlod mig – og Forhør koster Tobak. – Bogen »Borte med Blæsten« har jeg efterspurgt, og man mener, at den paa Grund af Færgevanskelighederne maa ligge under Vejs. – Ugeskrifterne, Du har sendt, er maaske endnu paa Censuren, men for Tiden har jeg næsten ikke Tid til at læse. Saa har jeg faaet tilsendt et Maanedsblad »Slesvigeren«. Er det fra Dig? – Det synes at være udgivet af den sønderjydske Frihedsbevægelse. I sidste Uge kom der en Opkrævning paa det samme og den lod jeg gaa tilbage, da jeg jo gik ud fra, at det var til en anden, som saa ikke skulde savne sit Blad.

Naar jeg næste Gang sender Vask hjem, sender jeg det i den Haandkuffert, jeg har slæbt med gennem alle de Fængsler, jeg nu snart har været i. Du kan saa i Stedet for sende mig min Aktemappe, som ikke fylder saa meget og kan saa selv bruge Kufferten. Den skal sys lidt i Hjørnerne. Nu synes jeg i hvert Fald, at den skal have fri for den triste Fængselstilværelse.

At Sagen er gaaet til Statsadvokaten har Du formentlig læst i Avisen, hvor jeg selv naaede at se den inden Lejligheden til at læse Avis nu blev taget fra mig, efter at jeg endelig havde opnaaet Tilladelsen til at læse den. Desværre maa jeg jo ikke udtale mig om Sagen og for Tiden kan Pressen da heller ikke paavirke Doms mænd eller Vidner, inden Dommeren har talt. Men jeg tager alt i stiv Haand. Der er Folk, der har det værre end baa-de Du og jeg og saa længe der er Liv er der Haab. – Der er dog endnu ikke vedtaget nogen Lov, hvorefter man kan lægges paa Hjul eller Stejle og mon der kommer saadan en?

Nu vil jeg haabe, at du kan gøre Inge lidt glad til Fødselsdagen. Jeg prøver paa at sende en Hilsen lige til Dagen – til hende selv og saa maa Du endelig skrive udførligt om Dagen. Det næstsidste Brev, jeg fik, var kun et halvt, saa jeg har jo et Ark til Gode, hvis det skal udmaales nøjagtigt og det gør Politiet ikke, saa vidt jeg har erfaret.

At jeg var i Nykøbing har jeg jo skrevet om og det har Du jo ogsaa læst om i Bladene. Meget andet maa jeg vel ikke skrive om. Hos Piplægen har jeg kun været en Gang. Det var maaske tilstrækkeligt, men jeg ved ikke, hvad Diagnosen lyder paa. – Pakkerne hjemmefra er dejlige, men er det ikke for dyrt for Dig? – Jeg har faaet en ny Cellekammerat, men vi forliges godt og overhovedet har jeg det efter Omstændighederne i et Fængsel saa godt, man kan have det – og saa længe, det gaar godt, skal man jo ikke

klage. – Du kommer vel herover endnu en Gang til Foraaret, for endnu kan man vist ikke sige, hvornaar Sagen kommer for – før engang i Sommeren og det siger jo ikke meget. Det er alt sammen saa udflydende og vagt, men vi naar det vel?

Hils nu alle derhjemme og sig Dine Logerende²⁶ Tak fordi De er saa venlige imod Dig. Og gør saa Inge glad til hendes Fødselsdag.

Hjertelig Hilsen
fra Frits

Husk endelig Cigaretterne, der skal sendes til:

Kriminalbetjent P. Thomsen
I.U.K. Politigaarden
København V

som Brev eller Expres-Postpakke (efter Størrelsen?)

Politigaarden 8.3.1947

Kære Ebba! – Der er ikke sket meget, jeg har det godt, men har faaet Politiets Henstilling om at skrive expres til Dig, der jo saaledes maa staa under Politiets Omsorg og Beskyttelse. Jeg bliver nu yderligere sigtet for at misbruge Din Omsorg for mig, idet jeg har plaget Dig for Cigaretter, mens du allerede har sendt. Jeg faar lige Meddelelse om, at der ligger 40 i Vesterport til mig, saa Brændselssituationen er jo klaret. Men i vor Morders Hus er der jo mange Boliger og det er ikke nemt, naar man vandrer fra den ene til den anden, saa det vidste jeg ikke, da jeg skrev i Gaar. Nu faar Du altsaa et Ekstra-Brev og kan jo saa se, at jeg stadig har det godt. – Noget nyt kan jeg jo ikke meddele, da jeg jo kun lever for min Sag, der jo i hvert Fald hvad Omfanget angaar, ikke er helt lille. Hvis Mængden kan gøre det, er der ingen Tvivl om, at Du bliver Enke. Om Indholdet svarer til Overfloden vil Tiden jo vise. – Trods de mange Breve i de sidste Dage vil jeg allerede prøve paa at sende Inge et Kort til Dagen. Sig til hende, at Far tænker paa hende paa Fødselsdagen og maaske drikker han ogsaa Eftermiddagskaffe den Dag. Hils alle gode Venner og vær selv hilst paa det hjerteligste fra

Frits

Hvis Du sender Lektüre, saa let og morsom i denne Tid, hvor jeg skriver mere end jeg evner, da det kniber med Tiden.

26. Ebba Clausen lejede fra 1945 værelser ud i villaen i Bovrup for at klare økonomien.

Den støttende hustru. Ebba Clausen (1892-1986), som var født i København, blev gift med Frits Clausen 1923 i Aabenraa. De fik et barn nogle år senere, en pige Inge (1927-1981), som viste sig at være mongol, hvilket må have været et ekstra hårdt slag for en familie, hvor Frits Clausen senere skulle propagandere for den nordiske races styrke, renhed og overlegenhed. Ebba Clausen deltog kun ved få og særlige lejligheder sammen med Frits Clausen i partisammenhænge. Hun var med ved enkelte udenlandske kongresser og på de store landsstævner og møder, der havde karakter af familieudflugt. Hun blev i øvrigt ikke brugt i partipropagandaen, ikke fotograferet og ikke omtalt i DNSAP's presse, datteren i sagens natur heller ikke, men naturligvis kom Ebba Clausen selskabeligt sammen med de mænd og kvinder, der blev Frits Clausens og hendes nære venner gennem partiarbejdet som f.eks. familien Bryld. (Foto i privateje).

Politigaarden 12.3.1947

Kære Ebba! Jeg har det godt. Pakken for denne Uge er endnu ikke kommen, men det er jo ogsaa frygtelige Trafikforhold, saa den kommer nok. Af den Grund har jeg heller ikke sendt Kufferten hjem endnu. Aviser faar vi jo heller ikke paa Grund af Strejken,²⁷ saa Du maa skrive mig lidt om, hvad der sker ude i Verden, bare rent sagligt. Dit sidste Brev har jeg dog faaet. Hjertelig Tak. Modtagelsesceremonier behøver I nu vist ikke at forhaste Jer med. Der vil vist desværre endnu gaa nogen Tid, inden der falder nogen Afgørelse. Det er jeg jo lidt ked af; men det er for saa vidt ogsaa det eneste, jeg er ked af og det har da ikke helt ødelagt Humøret endnu. – Da Inges Fødselsdag er »Kaffedag« paa Vestre i min Afdeling kan jeg jo ogsaa fejre den og mine Tanker skal nok være hos Jer. Hils alle og sig dem Tak for de gode Ønsker.

Hjertelig Hilsen
Frits

Vestre Fængsel 14.3.1947

Kære Ebba! Saa er det Inges Fødselsdag og jeg sidder nu og tænker paa Jer derhjemme, men har det iøvrigt godt. Pakken kom endelig i Gaar, saa nu kan jeg jo rigtig holde Fødselsdagsgilde. Kaffen maa jeg dog stryge, da jeg tog fejl af Dagene. Det var i Gaar, der var Kaffedag her paa min Afdeling. For det meste faar jeg dog ogsaa en Kaffetaar til Frokosten inde paa Politigaarden, hvor jeg jo har tilbragt det meste af Tiden. De skriver endnu – Skade, at jeg ikke i Enkeltheder maa fortælle, hvad de alt skriver. Men nu synes Sagføreren jo ogsaa at være gaaet i Gang og jeg samler Stof og Modargumenter til ham, saa ogsaa jeg skriver det meste af Tiden. Vi skulde da gerne op paa en Papirdyngge til Forsvaret af samme Dimension som Anklagerens. Og jeg har da Lov til at haabe, at den ogsaa i Indhold og Vægt maa komme paa højde med den anden. Men det maa Dommeren jo saa om til den Tid. Bare der kunde komme lidt Fart i Foretagendet. Jeg er ked af det hver Gang jeg hører at det atter er skudt ud. Jeg synes jo ogsaa, at det ikke er helt uberettiget af mig at længes efter en Afgørelse. – Jeg har faaet de første Nrr. af »Ugeskrift for Læger.« – I det første N. 49 læste jeg, at der ikke var nogen Mening i, at Læger, der skal være Hjemmenes Læger, ikke tager til Genmæle mod Husvilde- og Boligforhold,

27. Der var typografstrejke.

naar de er saadan, at der slet ikke kan være Tale om et Hjem. – Det var jo det, jeg gjorde overfor Tvangsauktionerne.²⁸ Du skal se, jeg har nok været lidt forud for min Tid. – For Tiden har jeg lidt »Ferie«, idet jeg jo nok ikke skal ind paa Gaarden i de første Dage paa Grund af Ferieforholdene. Det er en køn Tid at holde Sommerferie i. Saa kommer jeg nok til Pip-Lægen nu i disse Dage. – Iøvrigt var der jo en Karakteristik af mig i Aviserne, som du jo nok har læst.²⁹ Den svarede, saa vidt jeg husker, ret nøje til en, som Redaktør Frede Nielsen i sin Tid har formuleret om mig.³⁰ Det er dog ikke ham, der er Læge her. – Men, vi tager hvad der kommer. Det kan man da heldigvis sige roligt og besindigt den meste Del af Tiden. Men der er jo ogsaa Tider, hvor man hænger med Næbet og hvor man synes, at alt gaar imod en. Men saadan har man det jo ogsaa naar man er udenfor. Jeg glæder mig over, at Du ogsaa for det meste synes at være ved godt Mod. Bliv bare ved med det. – Naar Du nu kan leje saa meget ud,³¹ kan der maa-ske ogsaa snart igen blive Raad til en Københavner Rejse. Selvfølgelig ikke før Rejseforholdene er bleven bedre. At vente paa at Sagen skulde komme for i dette Foraar er desværre nok forgæves. Men foreløbig glæder jeg mig nu til at høre om, hvorledes Inges Fødselsdag er forløben. Du maa endelig ikke være for Kneben med at skrive, da jeg jo f. T. ingen Aviser faar og derfor er glad for alle Impulser ude fra. Men Du har maaske ogsaa andet at gøre? – Jeg sender Vask, Glas og Bøger en af Dagene. Jeg vil gerne have flere Ugeskrifter og lidt let Lektüre, da man jo ellers blive bims af kun at beskæftige sig med ens egen Sag, selv om jeg jo nok skal passe paa ikke at blive sløv overfor denne. – Det er da godt, at de har af-

28. Frits Clausen hentyder til sin agitation mod tvangsauktioner af slægtsgårde i 1930'erne.

29. *Nationaltidende* skrev 28.2.1947 udførligt om Frits Clausens sag, sandsynligvis med politiadvokat Erik Bech som kilde, og sluttede artiklen således: »Politiet har under Behandlingen af denne Sag faaet Indtryk af en mærkelig Mand – en Person, der øjensynlig i nogen Grad er ført i Ulykke af sin Forfængelighed og sin utæmmelige Lyst til at optræde og spille en Rolle, men ogsaa en Mand, der har haft slette Raadgivere. Han er blevet et Slags Symbol paa Landsforræderen fra Danmarks ulykkelige Periode, men har maaske trods alt været af en aandelig Habitus, der ikke gjorde ham helt saa farlig, som han øjensynlig havde Vilje til at være.«

30. Den socialdemokratiske redaktør Frede Nielsen udgav 1935 *Dansk Nazisme* med omtale af Frits Clausen, som han flere gange senere betegnede som landsforræder (blandt andet i *Fra Udmark til Forpost. Den sønderjydske Arbejderbevægelses Historie*, 1938, s. 216-216 og i *Sønderborg Socialdemokrat* 22.3.1939).

31. Ebba Clausen boede til 1949 i det hus i Bovrup, som Frits Clausen havde købt i sommeren 1944. Hun klarede som nævnt ovenfor fra 1945 økonomien ved i større omfang at leje værelser ud.

skaffet Stejle og Hjul og endnu ikke genindført det med tilbagevendende Kraft. – Nu skal jeg paa Gaardtur og saa kan vi snart se Ende paa en Dag til. Gud ske Lov. Hils nu alle og især Du og Inge hjerteligst hilset

fra Frits

Hvis det er et Tegn paa Intelligens at man aldrig keder sig, er jeg ikke intelligent.

Politigaarden 25.3.1947

Kære Ebba! – Jeg maa hellere begynde med at sige, at jeg har det godt for at jeg ikke atter skal forskrække Dig, idet jeg denne Gang virkelig skriver paa Politiets Foranledning angaaende Dit sidste Brev, som Trykkefriheden har haft Anke imod. Jeg har dog samtidig faaet udleveret et lyserødt Ark Papir at skrive paa, fordi Du ikke har sendt mig 1000 Kys eller hvor mange man nu regner som en Dosis i Foraarstiden. Af Hensyn til vor fremskredne, saakaldte modne Alder blev det dog holdt i lyserødt. – Men Tak for Brevet og de foregaaende to. Det var kedeligt med det Snevejr paa Inges Fødselsdag, men hun fik dog en Fest ud af det. Hvor var det rørende af Winthers. Du maa endelig sige dem Tak fra mig. Du kunde godt have skrevet lidt mere om Fødselsdagen, saadan lidt hyggeligt. Jeg keder mig for Tiden, da jeg atter sidder alene. Min Cellekammerat kom paa Rigshospitalet til Observation. Men nu beder jeg om at faa Selskab igen, da man bliver Egocentriker af at sidde alene nu, hvor jeg ikke er saa ofte til Afhøring længere. – Jeg har ordnet det med Børge og Alice, der nok skal sætte sig i Forbindelse med Holger.³² Det er jo et Tæppe, han har købt paa Auktion, da han jo havde Auktionerne i Odense. Møblerne fik jeg til Fødselsdag i 1939, saa vidt jeg husker.³³ – Tak for Pakken i denne Uge. Du maa hellere sende Syltetøj i Glas, da det var løbet ud og hellere en lidt større Portion. De tager det ikke saa nøje; men ellers kan Du jo sende det hver anden Uge. Det er en Skam for det, som gaar til Spilde. – Jeg fik 20 Cigaretter i denne Uge, men har endnu nogle her paa Kammeret, saa jeg klarer mig nok. Jeg haaber, at Du sender igen til Paaske. Det bliver nogle kedelige Dage. Jeg ved ikke hvorfor, men Søndagene er nu særligt triste. Da er der saa stille overalt. – Jeg har i Dag sendt Vasketøj og Bøger tilbage i Kufferten. Du kan sende mig Dokumentmappen i Stedet for, hvis jeg atter skal ud at rejse. Lidt Gravgoods skal man jo ogsaa have med. – Forle-

32. Alle af familien Bryld.

33. Frits Clausen skulle over for anklagemyndigheden redegøre for, hvorfra han havde sit indbo.

den var jeg til Afhøring hos en fra Aabenraa, der vilde overbringe Harald en Fødselsdagshilsen fra mig. Fortjent den har han jo ikke, men han er jo flink mod Dig og derfor skal det være ham tilgivet. – Jeg har ogsaa sendt Pulloveren tilbage, da jeg nu stoler paa Foraaret. Hvis Du har faaet min Foraarsfrakke i Orden, kan Du jo sende mig den og saa kan jeg sende Vinterfrakken tilbage. Læg et Par tynde Handsker i og maaske ogsaa et Par sorte Sko nu til Sommeren, men se dem godt efter først. Kan Du se, jeg har stoppet den blaa Skjorte? Hvis Du ellers vil sende mig noget, kan Du sende en Tegneblok, hvis Du har Raad til det og ev. nogle Farvestifter og en Blyantspidser. Det bliver ikke til meget med Tegningen for Tiden, men det er trods alt en god Adspredelse, naar man ellers sidder og roder med Sagen. Jeg haaber, Du har hørt fra Sagføreren. Kan Du ikke ogsaa sende mig Oversigterne over Rigsdagsvalgene i Aarene fra 1932-39. Olesen³⁴ ved nok, hvad det er for nogle. Hvad Du ellers kan fremskaffe til Gavn for Sagen, kan Du jo sende til Sagføreren. Jeg mærker ikke meget til ham endnu, men haaber paa, at han vil gøre noget ud af Sagen. – Og saa haaber jeg jo paa, at Du snart kommer herover igen. Naar man ser, de andre har Besøg, bliver man alligevel en lille smule misundelig og længselsfuld. Men man kan jo taale en hel Del Genvordigheder, naar man tænker paa dem, der har det værre og dem er der jo mange af. Verden forandrer sig jo ikke, der hades og myrdes jo som altid og man kan vel heller ikke forvente, at Retsvæsenet forandrer sig siden Griffenfeldts Dage. Vi haaber dog det Bedste. – Der er en Stelsig,³⁵ der holder Møder for os. Han er vist desværre ikke rigtig Klog. Du skal ikke lade Dig paavirke eller indfange af Tossier. De storpoltiske Nyheder i Dit Brev kendte jeg, men det var meget interessant at høre om Wollesen. Hvor længe skal saadant Vanvid blive ved? – Men nu haaber jeg som sagt paa et snarligt Besøg igen og gaar saa Sommeren i Møde med saa godt et Mod, som man kan være ved i et Fængsel og under en Anklage som den, der hviler paa mig. Endnu holder Modet og Humøret dog, men det er jo ikke underligt, om det slides lidt paa de Dele. – Om Sagen maa jeg jo ikke skrive, men ellers har Du jo ogsaa næsten faaet alt det at vide, hvad jeg har at meddele. Paa den Maade blev Dit slemme Brev jo alligevel til Gavn, selv om det nu gaar i Papirkurven. – Du selv sparer lidt paa Papiret synes jeg. Der er saa meget, man

34. Redaktør A. Olesen, Aabenraa, der var tidligere medlem af DNSAP.

35. Sandsynligvis er der tale om Frants Stelsig, et tidligere medlem af DNSAP, der siden lavede sin egen Stelsig-Bevægelse (Niels Alkil (red.): *Besættelsestidens Fakta*, I, 1945, s. 563-572).

længes efter at høre om. Men som sagt haaber jeg nu atter paa et Besøg. Hils nu alle, der tænker paa mig og er gode mod Inge og Dig. Ønsk Erika god Bedring. Det er nok et Saar paa Tolvfingertarmen. Sig til Horst, at han skal prøve med Dermatolpulver i Honning og Vitaminer. Blodfattigheden kommer fra Tarmblødningen. Til slut de allerhjerteligste Hilsner til Inge og Dig fra

Frits

Adressen er nu: Politigaarden. I. Kammer.

Vestre Fængsel 20.5.1947

Kære Ebba! Hjertelig Tak for Dit sidste Brev af 12. ds. Jeg synes allerede, at det er en uendelig lang Tid, siden jeg har talt med Dig, men har det iøvrigt godt, selv om det jo er kedeligt at sidde her nu, hvor det maa være saa smukt udenfor og ikke mindst hjemme, selv om Haven vel nok er noget vanrøgtet efter Dit Brev at dømme. Men der er jo Skyggesider ved alt her i Livet – og der kan altsaa ogsaa være Skyggesider ved en Have, som ikke er behagelige. – Sikke dog en Idiot eller Slubbet til Stationsforstander i Kolding – ham maa vi have paa Listen – som Kylling altid sagde i gamle Dage.³⁶ – For Resten kunde jeg godt have fortalt Dig om disse nye Biler, hvor jeg saa har det fra. Muligvis har der staaet noget derom i vort lille Fængselsblad. Det er jo en Slags Meddelelser, der ikke skader os. Til Gengæld gavner de jo heller ikke Jer andre, hvad dette Eksempel jo viser. – Jeg har for Resten lige haft en lille Oplevelse, som har givet mig en lille Tilfredsstillelse i min Egenskab som lille ubetydelig forhenværende Land og Skov-Læge. Som Du ved, klagede jeg over nogen Hudkløe, da Du sidst var her og meddelte, at en af Hovedstadens kloge Fængselslæger havde givet mig noget at smøre med. Som jeg sagde til Dig, havde jeg dog med Henblik paa denne lille Lidelse udvidet mit Pengeforbrug herinde ved ogsaa at bestille de to ugentlige Flasker Øl, vi kan købe, idet jeg gik ud fra, at jeg derved kunde faa nogle B-Vitaminer, som jeg mente, var gavnlige for Ganen, ligesom jeg fik Sygeplejersken til at give mig en anden Salve end den, Lægen havde ordineret. Nu var jeg lige hos Hudspezialisten og hvad forordnede han? – B-Vitaminer, som jeg jo selvfølgelig ikke kan faa ret mange af i de to ugentlige Flasker Hvidt- eller Skibsøl. – Selv om vi faar Øl, solder vi jo ikke. – Saa har jeg i Dag skuret og skrubbet min Celle, saa den dufter af den Renhed, man ikke skønner paa, naar

36. Th.M. Kylling, sønderjysk gårdejer og politisk aktivist. Med talemåden »Listen« hentydes der sandsynligvis til dem, man ville gøre op med efter magtovertagelsen.

man kun tager den som en ren Selvfølge. Men saadan er det jo altid med os Mennesker. – Jeg sidder nu atter alene, da jeg har faaet en hel Del Materiale ind om min Sag, som andre Fanger ikke maa se. Det er dog ikke Politiet men Fængselsmyndighederne, der kræver dette. Ja, vi har Barne-piger nok nu, der sørger for at Folkene ikke forvildes. – Jeg befinder mig dog i Grunden helt godt ved det og har i hvert Fald baade Tid og Ro nok til at blade i alt det, der nu næsten fylder en hel Briks i Cellen. Men Du maa af den Grund ikke undlade at sende mig noget mere interessant Læsestof ind, da alt vedrørende Sagen i Virkeligheden hænger mig langt ud af Halsen, eftersom det jo nu er bleven trevlet op i over to Aar og jo ogsaa vil blive det nogle Gange endnu. – Jeg har sendt de tykke Vinterbukser hjem og sender Bøger en af Dagene. De sorte Sko beholder jeg og bruger de brune her i Cellen. – Tak for Pakkerne. Der var ingen Sandkage i, men Du har vel ikke kunnet skaffe nogen og saa kan jeg ogsaa let undvære det. Inge maa ikke savne noget for min Skyld. – Jeg fik Pakken om Lørdagen og det er i Grunden ganske rart baade m. H. til Søndagen og m. H. til at Lørdag er Badedag for det rene Tøjs Skyld. – Nu vil jeg haabe, at I maa faa en rigtig rar Pinse. Du maa se at gøre det rart for Svigermor og Inge. Vil Du ogsaa huske Fars og Mors Grav nu i Forsommeren. – Jeg er glad over, at Du dog nogenlunde kan klare Dig med Hensyn til Huset. Husk endelig at faa nok Brændsel nu i denne Tid. – Jeg har ikke faaet Ud-klippen fra Sagføreren, men Du skal ikke sende det; men find det i hvert Fald frem og se, om Du kan faa det om Skolen fra Hr. Clausen.³⁷ Og saa en rigtig hjertelig Pinsehilsen til Jer alle tre og til alle gode Venner og Bekendte. Hjertelig Hilsen fra

Frits

Vestre Fængsel 23.5.1947

Kære Ebba! Lad mig først berolige Dig med, at jeg har det godt, men lidt ensformigt og kedeligt nu, hvor man rigtigt skulde kunne fryde sig over alt det nye Liv og al den Skønhed, der bryder frem ude i Naturen. – Jeg har lige været paa Gaardtur og var saa heldig, at kunde se Toppen af en Syrenbusk rage op over et Skur uden for Gitteret. Da kunde jeg se, at Syrenerne nu staar i Blomst og kan forestille mig, hvor smukt det nu maa være derhjemme, selv om Du skriver om at Ukrudtet breder sig. Til Nød

37. Frits Clausen var under arbejdet med sin selvbiografi blandt andet ved at skrive om, hvordan han forpurrede oprettelsen af en tysk skole i Bovrup og blev omtalt derfor i mindretallets presse. Det var udklippet derom, han ville have fundet frem.

er Ukrudt da ogsaa Blomster og andet end dette megen Cement og alle de matte og kedelige Farver. – Da jeg kom op fra Gaardturen kom Pakken hjemmefra og nu har jeg lige nydt et Stykke af Sandkagen til den Hvidtøl, jeg solder med to Gange om Ugen og sutter paa et Bolsje og tænker trods alt paa, at der jo er mange i Verden, ja i Danmark og ikke mindst her i Vestre, der har det mange Gange værre end jeg har det lige i Øjeblikket. Men der er jo ogsaa mange, der har det bedre – og dem vil vi jo meget hellere se hen til, da vi Mennesker har meget lettere ved at misunde end at ynke. Jeg misunder dog i Grunden ingen og ønsker mig jo heller ikke noget paa andres Bekostning. – Lidt Skaar er der dog i Glæden og lidt Skaar maa der ogsaa have været i Pakken denne Gang, thi jeg fik Meddelelse om, at der var gaaet et Marmeladeglas i Stykker under Vejs. Jeg fik ogsaa kun eet – det synes at være Solbærgele. Det er nu alligevel en Skam med det andet, thi det kniber jo med Sukker til at koge det. – Dit Brev af 18. ds. fik jeg i Gaar. Jeg har endnu ikke været i Sæby og ved slet ikke noget om, hvornaar jeg skal derop eller om jeg overhovedet kommer derop. I den Stilling, jeg har for Tiden, er det jo ikke mig, der stiller Spørgsmaalene eller faar Svarene, men lige omvendt. For Tiden kommer jeg dog meget sjældent ind paa Gaarden og oplever overhovedet intet ud over den daglige Trummerum. Jeg har atter sendt en Klage til Justitsministeren over den stadige Forhaling af Sagen og nogle andre Ting desangaaende, men den ødelægger nok ikke hans Pinseferie. Hvem kan gøre ham noget? – Vælgerne – og de klager jo ikke. Men jeg har dog Lov til at sende Klager ind – det maa jeg vist give mig tilfreds med. – I Dag har jeg sendt de to Bøger af Krøghs tilbage. Vil Du sige ham Tak for Laan og hilse hele Familien.³⁸ De to af Maupassant har jeg faaet og dem har jeg jo saa i Pinsen. Min Undertrøje er vist noget fedtet, da jeg har faaet lidt Salve mod den Kløe, som ellers er bedre, men det er en ganske uskyldig Salve, hovedsageligt af Glycerin og lidt Vinstenssyre, saa den kræver jo hverken megen Sæbe eller megen Anstrengelse.

Ellers har jeg jo ikke noget Nyt at fortælle. Jeg synes ikke, at jeg kan være bekendt endnu at glæde mig til Besøg igen, men jeg er dog glad over, at det ikke skal vare 3-4 Maander igen, inden Du kommer. Naar jeg før skrev, at jeg ingen misundte, passer det nu alligevel ikke helt, thi faktisk misunder jeg en ganske lille Smule dem, der har deres Nærmeste her i Nærheden, saa de kan se dem lidt oftere. Men jeg har jo ikke noget at

38. Johs. Krøgh var bosat i Bovrup og tidligere medlem af DNSAP, ansat som stabsafdelingsleder ved hovedkontoret.

Politigaarden, den 12/III 1947.

Kære Inge!

Her er en stor Pakke til Dig
 fra Far. Den er fyldt med de
 allerhyggeligste Fødselsdagsfrasker til
 Dig og Far haaber, at de maaske kommer
 rigtig mange Gæster - baade Naboer og Næbne -
 men flest Naboer, da Du jo vist er en
 stor Pige. Du kan tro, Far vilde gerne se,
 hvor stor Du er bleven. Hvor kan jo fortælle, hvor
 dejligt Du er til at hjælpe hende med at
 hjælpe os og til at være Forældre ind. Der
 har givet Far et bry. Nu maaske Du vil
 og alle dine Gæster lykkeligt fra
 Far.

Den fraværende far. I modsætning til Hitler og Quisling var Frits Clausen far, tilmed far til et stærkt handicappet barn. Det gjorde ikke den adskillelse lettere, som talrige andre fængslede nazister oplevede samtidigt. Til Inge skrev Frits Clausen 12. marts 1947 dette brev til hendes 20 års fødselsdag. Inge kunne naturligvis ikke læse; brevet var beregnet til oplæsning af Ebba Clausen. (Brev i privateje).

klage over, som Forholdene nu engang er. - Naar Hr. Clausen ikke har Udklippene eller kan huske, hvornaar det var, kan Du maaske faa det sidste at vide af Lærer Petersen, da det jo maa staa i Skolekommissionsprotokollen, hvornaar det Forældremøde fandt Sted. Men muligvis var det lang Tid derfter. Det er kedeligt, da jeg gerne vilde have det. Maaske Olsen³⁹ vil hjælpe Dig dermed. Det kan jo ses paa Arkivet i Aabenraa,⁴⁰ men man maa jo ofre en Eftermiddag og man maa jo have lidt Forstand paa

39. Må være A. Olesen.

40. Landsarkivet for de sønderjyske Landsdele.

Methoden. – Hav det nu godt og Tak for Din Omsorg for mig. Hils Svi-
germor og Inge hjerteligst og ogsaa alle gode Venner og Bekendte og vær
til Slut selv hjerteligst hilset fra

Frits

Vestre Fængsel 30.5.1947

Kære Ebba! Først som Beroligelse at jeg har det godt og er kommen godt
over Pinsen. Jeg ved ikke, hvorfor just Søn- og Helligdagene er værst her
i Fængslet, men det er jeg nu ikke ene om at mene. Der er jo ikke nogen
nævneværdig Forskel ud over at det er endnu lidt mere stille her end til
daglig, hvor det jo er monotont og stille nok, særligt naar man sidder ale-
ne, hvad jeg jo nu gør igen og saaledes kun har mig selv og mine egne
Tanker at trisse rundt med. Maaske tænker man paa Helligdagene mere
paa Livet udenfor, men det er underligt, som det alligevel svinder bort for
en, selv om man jo ofte nok kan længes efter det – ikke mindst nu i den
skønne Skærsommertid, hvor alt, hvad der er levende jo skulde sole og
fryde sig. Min Pinsefornøjelse bestod i at jeg røg 3 Cigaretter paa hver
Gaardtur i Stedet for normalt to. Som et pænt kristent Menneske har jeg
saa læst et Kapitel i Biblen, maaske ikke just det, man skulde læse ved den-
ne Lejlighed, men det 6. Kapitel i Jeremias Bog. Det var Rudyard Kipling,
der fik mig til det, idet jeg fik en af hans Bøger fra Fængselsbibliotheket.
»Ægyptens Trylleland og andre Rejsebreve«. Det er saamænd ikke saa
forfærdelig meget ved den, men dog en hel Del, man bider Mærke i, ikke
mindst, hvad han som Englænder skriver om Demokratiet og den demo-
kratiske Presse. En enkelt af hans mange Sentenser lyder: I har maaske
lagt Mærke til, at demokratiske Samfund er meget stærke i Brugen af By-
demaade. – Jeg tror, han skal være glad for, at han ikke lever som Dansker
i vor Tid, skønt han omtaler ogsaa, hvorledes man i Demokratierne an-
vender Loven og da mener han ikke, at det er absolut givet, at enhver, der
slaar ihjel bliver hængt eller enhver, der stjæler kommer i Fængsel. I De-
mokratierne, skriver han, er Loven »en Overraskelse, en Vittighed, en
Gunstbevægelse, en Form for Bestikkelse eller en Kraftpræstation«. Der
er jo nok at vælge imellem.⁴¹ Ellers har jeg ikke oplevet noget, men den
11. Juni skal jeg til Aarhus i Holstein Rathlous Sag,⁴² saa da maa Du jo

41. Frits Clausen valgte at citere Kipling i sin partihistorie (Landsarkivet for Sjælland, Køben-
havns Politi, Frits Clausensagen 1945-47, Personlige Oplysninger m.v. Pk 1, Frits Clau-
sen: Træk om Oprettelsen og Udviklingen af DNSAP, 1947, s. 157f).

42. Viggo von Holstein-Rathlou, der 13.6.1947 fik to års fængsel.

passe paa med ikke at sende Pakke just den Dag, hvad Du vel heller ikke gør, da det er en Onsdag. – Det er rart med Pakkerne, som Du sender dem nu, hvor jeg faar dem Fredag eller Lørdag. Du maa altsaa i den kommende Uge helst sende den 13. eller den 12. – Jeg haaber, at der er rent Tøj undervejs, saa jeg faar det i Dag eller senest i Morgen. Vil Du næste Gang sende mig et Stykke Haandsæbe, hvis Du da kan skaffe det. – De to Bøger af Maupassant sendte jeg hjem i Gaar. De er helt sjove. Saa maa Du ogsaa gerne sende mig nogle Snørebaand, et Par sorte og et Par brune. – Jeg har bedt om at faa en Kontoopgørelse, men endnu ikke faaet den, saa jeg ved ikke, hvor mange Penge jeg endnu har, men det kan jeg skrive om i næste Uge. Ellers kan Du jo sende en Tikrone, hvis du har den. Det er næsten godt, at vi ingen Aviser faar endnu, da det jo sparer lidt paa Pengene, skønt det vilde nu være rart, om man kunde faa nogle nye Impulser fra Livet ude omkring. – Nu begynder jeg ogsaa snart atter at se hen til et Besøg igen, da Du jo skrev, at Du kom i Juni. Men først skal jeg jo nu til Aarhus. Det er da altid en lille Afveksling og saa ser man da ogsaa lidt af Sommeren. – Vil Du ikke nok sende Fru Agertoft en Fødselsdagshilsen fra mig.⁴³ Hun har Fødselsdag Dagen før Tante Thyras, altsaa den 4. Juni – hvis det ikke er Dagen efter, den 6. – Det faar Du nok opdaget. Hun er altid saa trofast baade mod mig og Inge. – Jeg fik lige et anonymt Pinsekort fra Aabenraa. Der stod kun følgende: En hilsen til Pinse vi sender Dig og ønsker lidt Solskin paa din triste Vej. Se Vaaren den sejred over en Vinter saa haard og saadan det ogsaa Dig vil gaa. – Ja, lad os haabe det. Jeg kan jo ikke skrive Tak, da der ingen Underskrift var, men hvis Du hører om hvem der har sendt det, maa Du takke for det gode Ønske. – Hils nu Bedste og Inge og vær hjerteligst hilset fra

Frits

P.S. Jeg fik lige en Hilsen fra Dig fra den Kriminalbetjent, der har været nede hos Dig angaaende Lærer Christensen, der var i Varnæs. Det var rart at høre lidt hjemmefra.

Vestre Fængsel 7.6.1947

Kære Ebba! Jeg har det godt, men lidt ensformigt og kedeligt i Længden. Af større Begivenheder kan jeg kun meddele Dig min Glæde over det Glas Rhabarberkompot, Du sendte i den sidste Pakke og saa over Dine Breve. Men for at Tilværelsen herinde ikke skal bestaa af lutter Lyspunk-

43. Familien Agertoft var mangeårige bekendte af familien Clausen.

ter, fik jeg Tandpine i en gammel Kindtand. Du kan Tro, en Søndag kan blive lang og trist, naar man yderligere faar Tandpine. Heldigvis kom der dog en barmhjertig Sygeplejerske, der gav mig noget Aspirin og Jod. Det tog jo det værste, baade Medicamenterne og den Smule Medfølelse, en professionel Sygeplejerske kan vise, der har Tjeneste paa en smuk og solrig Sommersøndag. Næste Dag fik jeg den ud og sprøjtet med lidt Chloræthyl for at tage det værste i Rykket. Jeg vilde jo hellere have været underkastet den Methode, jeg selv har brugt saa uendelig mange Gange, men nu er den da ude og det var ligesom om der gik et Tæppe op for et nyt og lyst Verdensbillede, hvor enstonet og matte saa Farverne end er herinde. – Saa skal jeg hilse Dig hjerteligst fra Politikommissær Andst og sige, at Du endelig maa komme op og hilse paa ham, naar Du kommer herover igen. I de sidste to Dage har jeg læst de sidste Bøger, Du sendte mig. Den ene af de grusomme Faktorer, der vilde beherske Verdenen er jo foreløbig sat ud af Spillet, bare den anden ogsaa var det og Menneskene kunde begynde at vise hverandre lidt Forstaaelse. Forstandskræfterne bliver mere og mere udviklede, men trods dette gaar Menneskeheden jo ikke frem. Det er stadig de samme Kræfter, der søger at gøre sig til Herre over den Smule Tilværelse, vi faar tildelt. Den Raahed og Haardhed, der ligger i Naturlovene behøver da ikke at forøges ved Menneskenes raffinerede Pinsler. Men maaske er dette ogsaa en Naturlov. – Nu glæder jeg mig til at faa en Pakke med rent Tøj, da jeg har fedtet det gamle lidt ind med den Salve, jeg fik for den Kløe, der plagede mig noget. Naar det bliver ordineret, at man skal smøre i 14 dage, saa skal man jo smøre i 14 Dage. – Jeg synes, det er praktisk, som Du har ordnet Haven. Pas nu paa, at de ikke snyder Dig med den Varebytning, Du er inde paa. Du skal se, der kommer en Tid, hvor Varer er mere værd end Penge. Jeg tror Verden er kommen til et Vendepunkt, hvor Civilisationens Goder er i Aftagende igen, indtil der vokser en ny Civilisation op, der er mere værd end vor. Det er jo før sket, at store Kulturcentre er gaaet til Grunde i Verdenshistorien, som jo ikke er andet end en Skiften mellem Blomstring og Visnen. – I næste Uge skal jeg saa til Aarhus. Det er altid en lille Afveksling og jeg har Tobak til Turen, saa den skal nok gaa. – Hvis Du ikke har sendt Læsestof i denne Uge, maa Du endelig sende igen i næste, da Du jo kan forestille dig, hvad man kan sluge, naar man begynder at læse længe før I andre er staaet op. Jeg gider slet ikke skrive i denne Tid, saa fylder Bogsiderne jo endnu mindre. – Desværre rejser min Sagførerfuldmægtig fra Axel Pedersen nu fra Midten af Juli. Han er den eneste, der kender en lille Smule til Sagen endnu og just han skal rejse. Jeg er lidt ked af det, men det nytter jo ikke noget. Det gaar vel nok endda, hvis bare man kunde faa begyndt paa den, inden man

Fangen. Offentlighedens billede af Frits Clausen i hans sidste leveår var af fangen, der ventede på den uundgåelige og strenge straf, den personificerede straf over dansk nazisme. Ved sin død i det øjeblik, retssagen mod ham skulle gå i gang, fik han ikke den sidste optræden, som både han selv og medierne havde set frem til. (Nationaltidende, 28.2.1947).

FREDAG 28. Februar 1947

Frits Clausen-Sagen:

Den danske Nazisme fik tyske Penge fra August 1940

Hovedanklagen: Regeringsstormen i Efteraaret 1940

Udkastet til Anklageskriftet, der kræver Dodsstraf, sendt til Statsadvokaten

Frits Clausen
Fotografert under Interrogatorien.

OMSIDER -- næsten to Aar efter Befrielsen -- foreligger Udkastet til Anklageskrift i Sagen mod den Mand, der mere end nogen anden er kommet til at staa som Danmarks Quisling, Frits Clausen, Sagens Akter er et bindstærkt Værk, og der er ikke mindre end 2000 Bilag. Det er dog ikke alene Arbejdets Omfang, der er Aarsag til, at man har maattet vente saa længe paa Opgøret med DNSAP's Leder. Flere af de andre Forræderisager griber saa direkte ind i Frits Clausen-Sagen, at Nødvendigheden af at vente til sidst med denne Sag er synlig for enhver.

Anklageskriftet gaar nu til Statsadvokat Hestland, hvorfra det sendes videre til Statsadvokaten og fra denne til

innet tilføje om, hvordan han tænkte sig Regeringen afslut, men han hævder, at han ikke selv var med paa de Ministerlieter, der blev opstillet, Regeringsstormens Faser var nøje fastlagt i en Arbejdsplan, der var udarbejdet af den saa kendte Blankensstiener, med hvem Clausen stod i intimt Samarbejde. Regeringen skulde gøres klar, og paa Forum-Mødet den 17. November skulde Frits Clausen komme med sådanne Afsløringer, bl. a. om 9. April, at Regeringen maatte trække sig tilbage. De danske Nazister havde en nøje Plan for Magtovertagelsen.

En Mand kom i Vejen

Men saa kom der en Mand i Vejen med en Sluds, og han hed -- Renth-Pink. Han meddelte nogle Ting forud for Forum-Mødet Frits Clausen, at denne eller Ordre fra von Ribbentrop havde at indstille Angrebene paa den danske Regering, og Clausen maatte i Høj og Hast lave sin Tale om, saaledes at den blev til en Mindetale for de Faldne! Alt var ellers forberedt saa smukt, og de danske SA-Afdelinger var indkaldt til at komme til København. Der var sendt Ordre herom til den højstaaende SA-Mand, Rigsgreve Rantzau-Knechteld, Kong SA-Folkene skulde i København, er ikke svært at regne ud, men Frits Clausen hævder, at det blot var Hensigten, at de skulde deltage i Forum-mødet for at bylde ham. Han regnede nemlig med, at kunne opnaa det, at de danske Valgvere Stemmer, og det vilde fog ham være nok til at overtage Magten, oplyser han i Dag.

Det er dette Kupforsøg, som Tyskerne -- ansporet af nogle realpolitisk indstillede Nazister -- ikk forhindret, der udgør Hovedanklagen mod Frits Clausen. Men der er naturligvis adskilligt andet at drage ham til Ansvar for. Det vilde, at han straks efter 9. April fikede i rørt Vande. Paa Dagen for Besættelsen havde han Besøg af Quislingen, og de to Nazi-Førere har begge nægdet med sinnen at have grundtvigskefæren og den frivillige Udførelse paa Charlottenborg, saaledes som Clausen i Dag vil hævde. Quisling nægtede, men dømtes for at have været vidende om den forestaaende Besættelse.

Da Frits Clausens Kupplaner var gaaet i Værk, skulde den Forbudsdel mod Rantzau og Hestland-Kredsen, overfor hvem han indtog offentlig Neutralitet. Han skulde ikke med i en eventuel Regering Rantzau, men han skulde have været Næstformand i Administrationskommissionen. Det vilde fru Hestland, som er til Statsadvokaten.

Hvordan det gik. Sekretær-Konstituttet Hestland, ved enhver. Da der ikke opstod sig, skulde til Regeringsudvalget, indledt med. Det vilde af alle

overhovedet ikke gider tænke paa den mere. Men nu kan jeg vel ogsaa snart atter begynde paa at se frem til et Besøg. -- Jeg troede, Else skulde ned til Dig for at rekreere sig. -- Tak for alt, hvad Du har sendt og hils Svingermor og Inge mange Gange og hold Humøret oppe hos Dig selv uden at

blive alt for bitter. Somme Tider er det jo vanskeligt nok ikke at blive det, men der ligger jo ellers ikke meget Tilfredsstillelse deri. Hjertelig Hilsen fra

Frits

Politigaarden 10.6.1947

Kære Ebba! Som Du ser, har jeg atter faaet udleveret et Ark lyserødt Papir. – Det er for at stemme Dig kærlighedsfuld. – Du skældte nemlig ud paa mig i det sidste Brev – rettere sagt: Ogsaa paa mig. – Det er nu ikke altid lige næmt at kvittere for Brevene, da de jo til Tider kan komme lige efter at jeg har skrevet til Dig og det maa jeg normalt hver 14. Dag fra Fængslet. Men jeg har faaet Brevet med Udtalelserne af den franske Anklager og de andre Breve. Tak for dem. Det sidste af 6. Juni har jeg lige faaet. Det kan dog ikke nytte noget at sende Aviser, da de ikke maa komme ind i Fængslet, selv om jeg maa faa dem for Politiet. Fængslet er jo bange for at vi sender Meddelelser ud den Vej, og det skal de jo svare for. Tak ogsaa for Pakken. Der manglede et stykke Sæbe stod der paa Sedlen. Det er jo en Skam, hvis det er gaaet tabt. – Jeg har lige sendt Vask, 4 Glas og Bøger hjem i Dag. Bøgerne skal jo først gennem Censuren. – Ellers intet Nyt. I Morgen rejser jeg til Aarhus og er vel forsynet med Tobak til Turen, saa det er jo en lille Afveksling. Jeg har lige læst de to »Jydske«. Det var helt rart at se lidt hjemmefra, selv om der jo ikke stod noget om Bovrup. Men det glæder jeg mig nu snart til at høre mundtligt, naar Du kommer. Saa har man da lidt at glæde sig til igen.

Hils nu alle gode Venner, særligt Svigermor og Inge. Hjertelig Hilsen fra

Frits

Vestre Fængsel 20.6.1947

Kære Ebba!

Tak for Dit Brev af 15. ds, som jeg lige har faaet. Jeg fik ogsaa Bøgerne og fortryder nu, at jeg sendte 5. og 6. Bind tilbage for nogen Tid siden, da Du nu har sendt dem herover igen. Naar Du saadan bliver ved med at sende de samme Bøger frem og tilbage er det jo kun at gøre baade Dig selv og mig lille Kapitalist med 32 Kr. paa Kontoen fattige ved lutter Portoudgifter. Men jeg vil nu tilgive Dig paa Grund af den ovenud vidunderlige Sandkage og Rhabarberkompotten, Du sendte i den sidste Pakke. – Jeg har jo været lidt ude at rejse nu i det smukke Sommergejr. Jeg tog med Tog til Aarhus – i reserveret Kupe, da man jo ellers kommer sammen med saa mange sære Mennesker og maaske endog kan risikere at komme til at

sidde sammen med Skattesnydere, Sortbørshandlere, politiske Kværuanter og hvad anden Forbryderrak, der kan findes uden for ens vanlige Omgivelser. Fra Aarhus tog jeg med Bil til Sæby,⁴⁴ hvor jeg blev Natten over i et lille meget beskedent Værelse, som dog var ganske rart, fordi Fuglene kvidrede udenfor og man kunde høre alle de Smaalyde, der viser, at der er Folk i Nærheden, der banker Maatter, glemmer at komme, naar der bliver kaldt o.s.v. hvad der giver et lille Genskin af Hygge, hvor denne ellers helst skulde holdes ude. Næste Dag tog jeg atter i Bil til Aarhus, selvfølgelig baade med Chauffør og Døroplukker, der samtidigt kunde sørge for Ild, naar jeg følte trang til at ryge, hvad jeg jo gør, lige saa snart jeg har Lejlighed dertil. Næste Dag gik det med Aarhus-Kalundborg Baaden tilbage til Sjælland. Jeg holdt mig dog her i en forud reserveret Kahyt, idet vi var et lille Selskab, som holdt sammen hele Vejen og nød en Kop fin Færgekaffe nede i Kahytten i Stedet for at gaa og glo paa Sol og Hav, hvad der er saa billigt. Jeg rejste sammen med bl.a. en ung amerikansk Sømand, der havde glemt at tage med sit Skib, fordi han havde forelsket sig i en Pige i Aarhus, som hed Lise og skulde være noget saa ovenud »lovely« og meget mere. Hun havde sendt ham et rørende Afskedsbrev, som jeg oversatte ham til Trods for at det vist nok var skrevet paa Engelsk. Der var dog nogle, slet ikke saa faa danske Gloser imellem og Orthografien var ogsaa en Mellemtung mellem Engelsk og Dansk, men Gløden var jo over alt det, der splitter her paa Jorden. Lise var dog ikke kun en Engel, men havde ogsaa Sans for saa jordiske Ting som Silkestrømper, Silkeundertøj, Sko m.m. som hendes eneste Ven nu skulde sende hende fra Amerika. Det var ogsaa hans virkelige Mening. Han var 17 Aar. Hvor gammel Lise er, ved jeg ikke, men maaske er hun lidt ældre og mere erfaaren end denne unge Drømmer, der læste hendes Brev mange Gange undervejs. Det var vel nok Kærlighed. En af de andre af vort Selskab, en pæn ældre Mand med Familie, fast Stilling o.s.v. spurgte, om han – Sømanden – nu ikke kunde gaa hen og glemme Lise, men han fik kun et fornærmeligt Blik som Svar. Sikke ogsaa en Tanke! – Saa har jeg paa Rejsen ogsaa lært, hvorledes man kan dirke en Yale-Laas op ved Hjælp af en lille Tot Vat, der er dyppet i Sprit. Det er bedst ogsaa at bruge et Par Gummihandsker, hvis det skal bruges i Forretningsøjemed, men nærmere kan jeg ikke skrive om dette, da Politiet jo læser Brevet – og de jo ikke maa vide noget om, hvori det fine i Fidusen ligger. – Jeg har ogsaa faaet en Kammerat, der vil lære mig at spille rigtig Kort, saa man kan leve af det;

44. Frits Clausen havde været i Sæby for at vidne i sagen mod Philip Hoffmann-Madsen.

saa bare man var vel ude igen, kan det jo sagtens gaa og det er slet ikke farligt i Forhold til hvad man ellers er udsat for, en pattologisk Kæmpekæfert, som slet ikke behøver at være pattologisk koster kun 14 Dage⁴⁵ – Nu glæder jeg mig rigtig til snart at se Dig igen og høre Nyt hjemmefra. Hils Svigermor og Inge og vær selv hjerteligt hilset

fra Frits

Vestre Fængsel 28.6.1947

Kære Ebba!

Tak for Dit sidste Brev og de to sidste Pakker samt Bogen af Harry Søiberg, som jeg lige har faaet. Den var jo ikke opskaaren, men det lader jeg jo Fængslet besørge. – Jeg skriver hovedsageligt for at meddele Dig, at der i hver af de sidste to Pakker har været et Glas Marmelade eller Kompot ituslaaet, saa Du maa lære at pakke det lidt bedre ind. I næste Uge venter jeg paa rent* Tøj og jeg vil gerne bede Dig om at sende nogle Barberblade med igen. Hvis Du kan faa de saakaldte gule Stub, kan Du sende dem, men ellers gør det jo ikke saa meget. – Jeg har det ellers godt og glæder mig til at se og tale med Dig. Først var jeg ked af, at Du opsatte Rejsen, men nu er jeg glad over det, for saa har man da Besøget i Vente endnu.

*Hvad Tøjet angaar, vilde jeg være glad for, om Du kunde sende nogle tyndere Sokker nu i Sommervarmen. Du skal ingen købe men sende de gamle. Det gør ikke noget, om de er lidt forstoppede. – Jeg sender en Garniture Vask hjem paa Mandag. – Og saa de allerhjerteligste Hilsner til Jer alle derhjemme og et paa snarligt Gensyn

Frits

Vestre Fængsel, den 18. Juli 1947

Kære Ebba! Endnu en Gang Tak for Dit sidste Besøg, som jeg allerede synes ligger forfærdeligt langt tilbage i Tiden. Nu glæder jeg mig til snart at høre fra Dig, hvordan Du er kommen hjem, hvordan Bedste og Inge har haft det og hvad Du har oplevet undervejs paa Taarnborg o.s.v. I og for sig behøver jeg ikke at kede mig, da jeg har nok at tage mig for, men til Tider hænger alt en ud af Halsen, men det gør det vel ogsaa hos Jer andre. Jeg læste forleden et Stykke, som Amtmandinden⁴⁶ havde udtalt sig om i »Sønderjyden« som den sønderborgske Social-Demokrat jo nu anmassen-

45. Frits Clausen hentyder her givetvis til ekstraordinær statsadvokat Carl Madsens spirituskørsel 1.11.1946, der blev takseret til 14 dages fængsel.

46. Ingeborg Refslund Thomsen.

de kalder sig. Det var gengivet i »Nationaltidende« og gav jo et godt Indblik i Stemningen dernede. »Der er ingen Humør i Sønderjylland« skriver hun og hun mener, at det kommer af, at man har brugt de sidste to Aar til et gensidigt Sindelagssnuseri som har slidt Befolkningen træt.⁴⁷ – Det er jo ikke saa underligt, at nogen er bleven det.

Ellers er der jo ikke meget at fortælle herfra, hvor den ene Dag nærmest gaar, som den anden. Lidt Skiften mellem Glæder og Sorger er der jo ogsaa her og til de Smaasorger, jeg har haft i Dag, hører, at min Tykmælk ikke er bleven tyk indenfor den foreskrevne Tid fra Aften til Morgen. Ellers lægger den jo Beslag paa min eneste Tallerken, som jeg jo skal bruge til Middagsmaden. Nu har jeg maattet spise Suppen af Drikkebægeret, men det er jo da ogsaa til at komme over. Til mine Glæder hører Forventningen om nu snart at kunne vente Brev fra Dig og muligvis Pakke endnu i Dag eller dog i Morgen. Du maa endelig huske Læsestof, da Avisen jo allerede ikke morer længere. Det ser nu ikke godt ud i Verdenen udenfor og det synes jo næsten at være uundgaaeligt, at vi faar Krig igen. Gud naade de arme Mennesker, som den gaar ud over. Maaske bliver det os selv en Gang til, men saa maa vi jo være glade for det Gode, vi har haft i Livet, og det har jo sluttelig været ikke saa lidt, i hvert Fald nok til at give os Smag paa gode Dage og Afsmag paa det modsatte.

Jeg har ansøgt om Sæbemærker til Dig og haaber, at Du faar dem. Den første søger jeg igen. Hvis Du forinden kan afse et Stykke Haandsæbe, vilde jeg være glad. Ellers mangler jeg ikke nogen af timelige og konkrete Ting og har det for saa vidt godt. Om nogle Uger vil jeg atter begynde at længes fremad mod et nyt Besøg og saa længe kan jeg jo nok tære paa Minderne om det gamle. Nu haaber jeg ikke, at jeg har taget al Overflod ud af Munden paa Jer andre, men at I ogsaa kan faa lidt. – Det er da godt med Tørvejret nu – skønt det regnede lidt, da vi var paa Gaardtour – og nu maa Du endelig sørge for at faa Tørv hjem, hvis Du ikke vil have det rene Mudder.

Hils nu alle derhjemme og i særdeleshed Bedste og Inge. I næste Uge sender jeg nogle Tegninger hjem til Inge og snavset Tøj som Modvægt.
Hjertelig Hilsen

fra Frits

P.S. Kl. 17.

Mine Ærgelser over Tykmælken er borte, for det første, fordi den er bleven tyk og saa, fordi jeg lige fik Din dejlige Pakke. Men for at dæmpe lidt paa Glæden fik jeg Meddelelse om, at Kirsebær og Ribs kun »undtagel-

47. *Nationaltidende* 14.7.1947.

sesvis fik Lov at passere denne ene Gang«, hvad jeg skal skrive hjem, hvad hermed er gjort. Lav Rødgrød af Ribsene og kald det Marmelade. Det maa jo komme ind.

Tak og hilsen

Frits

Vestre Fængsel 15.8.1947

Kære Ebba!

Hvis jeg fik den Vidnegodtgørelse, som egentlig burde tilfalde en hidtil ustraffet Borger, mod hvem der end ikke 2½ Aar efter »Befrielsen« er rejst nogen virkelig Anklage, saa kunde jeg vist godt hjælpe Jer lidt derhjemme og kunde da i hvert Fald betale noget af det, I ødsler paa mig. – Jeg har lige faaet Pakken i denne Uge efter at jeg hele Dagen igennem har siddet i Skab inde i Byretten, fordi jeg skulde vidne i Hans Jensen-Sagen,⁴⁸ hvad jeg imidlertid ikke kom til. Om saa mere ærgerligt er det jo saa at sidde der og kukulure i over 8 Timer. Tænk Dig at sidde i Børsteskabet under Trappen fra Kl. 8 Morgen til ½ 5. Men een god Ting er der ogsaa ved dette. Vi faar en Kop knippel god Kaffe om Middagen, men jo kun een Kop og ikke nogen stor Kontorkop. – Da jeg kom hjem, var Pakken kommen og saa nød jeg jo rigtig en bedre Aftensmad med baade Æg og Tomat med Løg paa. – Men Du behøver nu ikke at sende mig Æg. – I Aften skal jeg have et Æble, inden jeg gaar i Seng og det skal smage dobbelt godt, da jeg kan se, at de er hjemme fra Haven. – Og det kan vi efter Dit Brev saa takke Christmas for.⁴⁹ – Saa skal han skam ogsaa have Takken, da han jo ikke faar ret megen Paa-skønnelse andre Steder fra. Og naar man ikke hører andet om sig selv end at man er en Slubbet, Bandit o.s.v., saa bliver det nu lidt kedeligt i Længden. Det kan vi andre jo ogsaa tale lidt med om. Derfor blev jeg ogsaa helt opskudt, da jeg i sidste Uge fik et Kort fra K. Palbjørn, Søllerødgade 31 St.t.h. Kbhan. N. med et helt lille Digt i til min Pris. Vil du ikke nok skrive en Tak for mig og sige, at jeg blev meget glad for det. – Det blev saa altsaa virkelig. Du ved jo nok, hvordan jeg tog det før i Tiden, naar jeg fik Hyldestdigte. Men nu er det jo saa længe siden, at det næsten gør helt godt engang igen at høre, at der da endnu er Venner udenfor. – Du har vel faaet Besked om, at jeg har faaet det Brev, der var lidt længe om Rejsen, saa der mangler intet. Derimod har Sagføreren endnu ikke sendt mig Grænsebogen⁵⁰ og jeg har ham bestemt ikke mistænkt for selv at læse i den. – Men efter dit Brev kan det vel ikke vare saa længe mere, inden vi faar at se, hvad

48. Hans Jensen var SA-fører 1941-45.

49. Der hentydes til John Christmas Møller.

50. L.P. Christensen (red.): *Grænsebogen*. 1923.

han dur til. – Jeg maa nu se at mande mig op til atter at kikke lidt paa alle mine Bilag, skønt jeg synes, at jo længere jeg ser paa dem desto mere betænkkelig bliver jeg over, hvorledes Politi- og Anklagemyndighed vil undgaa Tiltale for at have holdt mig uforskyldt i Fængsel saa længe. – Saa vidt er det altsaa kommen, men i Dag er det jo ogsaa særligt varmt. – Men hvad nytter det altsammen, naar man skal straffes? Se nu til Schimmelmänn. Hvorfor vedtager man ikke en Lov om at man vil have Lindenberg og dermed basta, naar man alligevel bliver ved med Hundekunster, indtil man faar det.⁵¹ Ellers synes jeg jo han slap billigt, f. Eks. i Sammenligning med Tage Bryld.⁵² Jes Friis fik et ordentlig Hak, det er da meget i Forhold til Ejnar Jørgensen.⁵³ Men det kan man jo ikke forstaa, naar man ikke er Jurist. – Jeg har nu læst Hartvig Frisch's Kulturhistorie.⁵⁴ Den er meget interessant og et er givet, Menneskene har ikke forandret sig noget i de sidste Tusinde Aar. Den sejrende har Ret og naar der blot er nok om at sprede en Løgn, saa tiljubles den som en evig Sandhed. Og trods alt tror vi jo paa, at Sandheden sejrer – ogsaa her paa Jorden. – Det bliver nu alligevel helt interessant at se, hvorledes det hele vil udvikle sig. Indtil nu staa vi jo kun ved Indgangen til en ny Tid, som engang vil betegne Begyndelsen af et nyt Kapitel i Historien, som stadigt fornyer sig og stadigt gentager sig selv. – Hils nu alle derhjemme, særligt Bedste og Inge og vær selv hjerteligt hilset. Jeg glæder mig til, at det ikke varer saa længe mere, før Du atter kommer herover. Har Du faaet Sæbemærker?

Hjertelig Hilsen Frits

Vestre Fængsel, den 29. August 1947

Kære Ebba!

Tak for Brev og Pakke i denne Uge. Det er dog sørgeligt med Karen Margrethe, der altid havde et Smil tilovers for Verdenen og alligevel fik saa lidt igen. Mest sørgeligt er det dog for Mads Mickelsen, der nu atter maa

51. Heinrich Carl Schimmelmänn, der var ejer af Lindenberg gods og tidligere medlem af DNSAP, blev 12.8.1947 idømt tre års fængsel ved Østre Landsret. Der var diskussion om inddragelse af hans formue, og sagen gik til Højesteret, der fradømte ham den halve formue 28.1.1948 og forlængede fængselsstraffen til fire år.

52. Tage Bryld fik ved Østre Landret 3.12.1946 12 års fængsel. Dommen blev senere af Højesteret 27.11.1948 nedsat til otte år.

53. Fylkefører i SA Jes Friis' dom er uoplyst, mens Ejnar Jørgensen ved Københavns Byret 27.3.1947 fik fem års fængsel. Denne dom blev senere ændret. Jørgensen fik ved Østre Landsret 5.6.1948 ti års fængsel, men af Højesteret blev dommen 11.3.1949 nedsat til otte års fængsel.

54. Hartvig Frisch: *Europas Kulturhistorie*. 1-2. 1928.

føle sig saa forladt og ene. Jeg haaber da, at Du i al Beskedenhed har sendt en Krans, men maaske er dette selv for anmassende fra Folk som os. Jeg vil nu alligevel hellere høre til den Baas, jeg er i end til saa mange andre.

Det var dejligt med den Frugt, der var i Pakken. Jeg har lige været hos Pip-Lægen og fandt den, da jeg kom hjem, saa jeg har lige spist en Pære i den ene Haand og et Stykke Sandkage i den anden. Det er Fraadseri, men det er dejligt en enkelt Gang.

Jeg haaber da ikke, at du opsætter Besøget af Frygt for, at Du ikke skulde kunne træffe mig, men venter nu snart at kunne hilse paa Dig igen. Du skal ikke ofre god Kaffe paa mig, men drikke den sammen med Svigermor eller lade den blive hjemme som en Trøst til hende. Det varer vel heller ikke længe, før der ingen Cigaretter længere er at faa, men saa maa vi jo indrette os efter det ogsaa. – Vi maa jo tage Begivenhederne i den Række, de kommer i. Til Tider er det jo lettere sagt end gjort.

Jeg har kedet mig i denne Uge, fordi jeg ingen Avis har haft, men nu haaber jeg, at den kommer igen, selv om jeg endnu ikke har faaet Meddelse om at der skulde være kommen Penge. Jeg har heller ikke kunnet sende hverken Vask eller Bøger hjem.

Ellers har jeg det jo som jeg plejer, men nu glæder jeg mig til et snarligt Besøg. Hils Svigermor og Inge mange Gange og vær hjerteligt hilset fra
Frits

Vestre Fængsel 22.9.1947

Kære Ebba! Saa er der heldigvis atter gaaet en Uge og gaaet Hul paa en ny. Paa en Maade gaar Tiden hurtigt herinde, jeg synes f. Eks. allerede, at det er en Evighed siden jeg havde Besøg. I Gaar holdt jeg ordentlig Søndag med Honningmad til Morgendrikken – hvem kan vel tillade sig det uden for? – Saa fik vi Æblegrød til Middag og yderligere var jeg saa heldig at faa et Krus Eftermiddagskaffe, saa der skred endnu en Klump Honning. Det var en dejlig Pakke, Du sendte, selv om det jo har knebet for Dig at skaffe Tobak. – Da jeg dog har været hjemme hele Tiden, klarer jeg mig nok. – Jeg er nu færdig med Undersøgelsen hos Pip-Lægen og nu maa det jo saa vise sig, om Du er gift med en Tosse eller ej, om man hører til den Slags Originaler, der er faldet ud af Samtiden, eller dem, der hæver sig over den. – Man maa jo tilgive os, naar vi selv regner os til de sidste, da der ikke skal meget til at faa saadanne Følelser, naar man ser paa, hvordan Livet former sig udenfor. Man gider næsten ikke læse Aviserne. Efter at vi først maatte læse alle Jeremiaderne om Drikkepengeproblemet, maa vi nu læse om Valgkævlet, og saa bliver det vel ikke til Valg allige-

vel.⁵⁵ Og skulde man ofre de store Beløb, som en saadan Forestilling koster, bliver Resultatet jo nok omtrent det samme. Spændingen mellem Øst og Vest er jo lidt mere interessant, men lad nu dem tale Politik, der er kaldede til det og lad os andre nøjes med at glæde os over den Krukke Honning, der staar paa Hylden, selv om det er i en Fængselscelle.

Jeg kan jo ikke have oplevet meget, siden Du var her, men efter Aviserne at dømme, maa Sagen jo snart komme for. Vi kan jo altid diskutere om, hvad »snart« betyder. – »Grænsebogen« har jeg faaet fra Sagføreren, d.v.s. faaet og faaet. Den blev forevist mig og saa sendt til Censur, men jeg haaber dog, at den maa blive udleveret mig, da den tilmed er sendt mig gennem Kammeret. – Hvis han havde sat sig hen og skrevet den af, vilde der ikke have været noget i Vejen. – Det ærgerligste er, at jeg savner noget at læse lige for Tiden. I Morgen faar vi dog Bøger fra Fængselsbibliotheket og saa har Du vel ogsaa sendt noget. Saa vælter det nok ind – Det er jo Fordelingen, det er galt med. – Du behøver ikke sende Vask før om 14 dage og ingen Undertrøjer, før jeg skriver derom. Jeg vilde dog være glad for, om Du atter vilde lægge nogle Barberblade ved, helst gule Stub (ikke orangefarvede Luksusblade) og, hvis Du kan, ogsaa et Stykke Sæbe. Den første anmoder jeg igen om at der maa blive sendt Sæbemærker til Dig. Og saa vilde jeg yderligere gerne have et Stykke Viskelæder til Tegningerne, d.v.s. ikke for haardt. Her i Fængslet kan vi kun købe det haarde. Jeg har i Gaar lavet et morsomt Billede, som jeg sender Hjem, naar jeg har nogle flere. – Nu er jeg spændt paa at høre om din Hjemkomst og om hvordan det er gaaet med Inge og Bedste. Nu maa Du hilse dem mange Gange og bede Bedste om at tage derned igen efter nogen Tid, saa man atter kan sætte Næsen op efter et Besøg igen. Det sidste er jo snart overvundet; jeg begynder atter at blive sulten til Maaltiderne. Du maa huske i Din Tak for Opholdet ogsaa at føje en Tak med fra mig. – Hav det nu godt og skriv flittigt. Hjertelig Hilsen til jer Alle fra

Frits

26.11.1947

Kære Ebba! Tak for Pakken, som kom i Lørdags. Den Bog, du havde sendt med, fik jeg ogsaa efter stort Besvær. Jeg har jo sagt dig, at man helst skal sende uopskaarne Bøger herind. Det gælder dog kun for Bøger, der sendes direkte fra en Boghandler. Hvis de Paarørende sender uopskaarne Bøger, er det noget helt andet, for saa kan de jo lægge Sedler,

55. Der blev udskrevet folketingsvalg 8.10. til afholdelse 28.10.1947.

Vaaben m.m. ind imellem de uopskaarne Sider. – Det er jo saa let og lige-til at forstaa alle disse Bestemmelser. Iøvrigt er det nu en Skam med denne Bog, som er, eller var, en uopskaaren 1. Udgave, som jo taber lidt af den bibliofile Værdi ved at blive skaaret op, hvad den jo nu bliver, da jeg ellers ikke kan faa den ud igen. – Iøvrigt er der nu sendt Sæbemærker til Dig og fremtidigt vil jeg kunne sende Bøger og Vask i samme Pakke, saa vi sparer lidt Porto. – Købekort faar Du ogsaa, men Maaden, hvorpaa det vil ske, vil Du høre nærmere om gennem selve Fængselsvæsenet. – Ellers er der jo ikke sket noget indenfor min lille og snævre Verden ud over, at jeg har faaet en ny Cellekammerat. Han er lige bleven taget i Sverrig, men det er ikke ham fra Brøndum Gruppen,⁵⁶ der har været skrevet om i Aviserne. Han er jo lidt benovet endnu over det indsnævrede Husrum, men fortæller jo lidt om Stemningen i Sverrig, hvor man skriver meget mere om Krigstrusler i Aviserne end her. Efter det at dømme synes Krigen jo næsten uundgaaelig. Nu faar vi se og vi kan jo hverken gøre fra eller til. – Nu længes jeg efter at høre, hvordan Du er kommen hjem og hvad Nyt, der er derhjemme fra. Jeg synes allerede, det er en Evighed, siden Du var her, men man bliver jo ogsaa forvænt i den Tid, Du ofrer paa mig. Du faar ikke megen Fornøjelse af Dine Københavnerrejser, men Du glæder da mig med dem og derfor skal Du have Tak for dem. Hils nu alle, der havde tænkt paa mig til Fødselsdagen og ellers sender en venlig Tanke. Hils Inge mange Gange og hjertelig Hilsen

fra Frits

»Luften vil drive af Tanker«

Fredag den 5. december 1947 var en dag som så mange andre i Frits Clausens fangetilværelse. Han var om morgenen blev afhentet i cellen i Vestre Fængsel, hvorfra han var kørt til afhøring på Politigården. Ved 17-tiden kørtes han i vogn tilbage til fængslet, men netop som han trådte ind gennem døren til »Modtagelsen,« sank han sammen. Fængselslægen blev straks tilkaldt og konstaterede, at Frits Clausen var død. Ligsynet dagen efter fastslog, at der var tale om et hjerteslag.

En enkelt avis ville vide, at Wilfred Petersens navn var det sidste på

56. En række medlemmer af terrorgruppen under ledelse af Henning Brøndum var blevet henrettet i 1947, men flere afventede deres dom.

Frits Clausens læber.⁵⁷ I hvert fald var de ikke blevet politisk forsonede under retsopgøret, som det var tilfældet mellem en del andre i miljøet (se om deres tilfældige møde brevet 28.2.1947). Således var Frits Clausens og redaktør A. Olesens veje skiltes i 1939, og Olesen havde forladt DNSAP.⁵⁸ Af Frits Clausens brev den 25. marts ses det, at den samme Olesen er behjælpelig med at samle materiale til Clausen. De svære efterkrigsår gav et nyt perspektiv på tidligere politiske modsætninger. Frits Clausens død gav også det nazistiske miljø den sidste lejlighed til at markere sig. I det skjulte naturligtvis. Begravelsen kunne ikke i sig selv blive nogen politisk manifestation. Mange kunne ikke komme – de sad fængslet – andre fandt det ikke klogt at møde frem, og blandt dem der vovede at møde, blev der valgt at tie. Som Alice Bryld skrev til Ebba Clausen lige efter begravelsen 11. december, ville hun gerne have sagt et par ord, men betænkte sig, da hun var bange for, at det bagefter skulle siges, »at nu skulde Brylterne igen vigte sig.«⁵⁹ Offentligheden var meget opmærksom på markeringer ved sådanne lejligheder, miljøet selv ikke mindre. *Information* kunne berolige med, at »det ikke kom til Demonstrationer af nogen Art« ved begravelsen på Aabenraa kirkegård, hvor følget var på ca. 250 personer.⁶⁰ I stedet blev deltagelsen rettet mod Ebba Clausen. I dagene efter dødsfaldet og begravelsen strømmede kondolancerne ind fra nær og fjern, tidligere venner og fjender i miljøet og enkelte uden for valgte på den måde at give sig til kende.⁶¹

Blandt dem var K.B. Martinsen den mest opsigtsvækkende, fordi han om nogen havde søgt at fravriste Frits Clausen den politiske magt efter først at have støttet ham. Med Schalburgkorpset havde han åbenlyst søgt at overtage DNSAP's rolle i 1943 og sætte Frits Clausen ud af spillet. Martinsen var forhindret i at møde frem til begravelsen, da han knapt en måned tidligere var blevet dødsdømt af Københavns Byret og derfor afventede rettens afgørelse i næste instans. Fra sin celle skrev han 7. december til Ebba Clausen: »De maa føle Dem overbevist om, at vi alle her sender Dem vore kærligste Tanker, som langt opvejer visse Blades Omtale af Deres Mand, hvilket ved en Lejlighed som denne fylder os alle med Harme.« Martinsen havde som en af de strengest dømte af de fængslede

57. »Maa Wilfred Petersen faa en streng Straf«, *Information*, 6.12.1947.

58. John T. Lauridsen: *Dansk nazisme 1930-45 – og derefter*. 2002, kap. 18.

59. Dette og alle de i det følgende citerede breve findes i Ebba Clausens privatarkiv.

60. *Information*, 12.12.1947, der også kunne oplyse, at 6. Maj-Foreningens præst pastor Vedsted talte.

61. I sidstnævnte gruppe var en katolsk præst W. Vick (8.12.1947).

gjort sig til talsmand for hele gruppen, og med formuleringen de »kærligste Tanker« strakt sig meget vidt for forsoning – før den henrettelse, han selv havde udsigt til.⁶²

Bemærkelsesværdige er også de breve, hvor trøsten til Ebba Clausen søges givet gennem fastholdelse af troen på den fælles sag og tilliden til den afdøde fører. Naturligvis er de situationsbestemte, men det er de ikke kun. De var også udtryk for en holdning blandt de slagne og udstødte. Misse Bryld, H.C. Brylds hustru, skrev 8. december om Frits Clausen: »Det er bare saa underligt at tænke paa, at netop han ikke skal opleve den Dag paa Jorden, hvor vi alle samles, og hvor hans Ideer og Meninger beviser deres Rigtighed.« Videre skrev hun: »Det er dig sandsynligvis en stor Skuffelse, at Frits aldrig fik Lejlighed til at forsvare sig mod de tallose Angreb. Jeg vil til dels give dig Ret heri, men samtidig bede dig huske, at overfor os der virkelig kendte ham, har et Forsvar ikke blot været unødvendig, men ganske overflødig – og frem for alt, at Historien endnu ikke er færdigskrevet. Forsvaret kommer senere og engang vil ogsaa hans Angribere forstaa, hvor taabeligt de har taget fejl.« En ganske tilsvarende opfattelse gav Eva Bryld udtryk for i det brev, hun havde sendt dagen før, og hvor hun forklarede, at hun var forhindret i at komme til begravelsen: »Mine Tanker vil være hos dig den Dag – hvor mange gode Venner og gamle Kampfæller vil mødes, – og hvor Luften vil drive af Tanker, sendt fra alle dem, som sidder saa hjælpeløst spærret inde, – og som ikke ved deres Nærværelse kan udtrykke deres Deltagelse.« Hun beklagede også, at Frits Clausen ikke gennem en retssag fik den oprejsning, han havde krav på, men gjorde samtidig opmærksom på, at Ebba var blevet skånet for »en Retssags Nedrighed«, og sluttede brevet: »Jeg tror paa, – at den historiske Dom over Frits, vil give ham den Oprejsning, – han som en god dansk Mand kæmpede for. – Han kæmpede for sine Fæller overfor Tyskerne, han kæmpede for dem i Retterne, – han var en brilliant Kammerat i Nødens Stund!,⁶³ – og hans Venner vil aldrig glemme ham derfor.«

Det var ikke kun vennerne, der sluttede op bag den afdøde. Fra Agersted fik Ebba Clausen et julebrev underskrevet af en lille snes mennesker: »Nedenstaaende gl. Medlemmer af DNSAP som aldrig har mistet Troen paa vor Fører og Ideen beder Dem modtage vor lille Gave som et Bevis

62. Han blev henrettet 25.6.1949.

63. Frits Clausen optrådte som vidne i talrige retssager mod tidligere partifæller og var lige så lidt meddelsom, som han var i sin egen sag. Med henvisning til førerprincippet påtog han sig i flere tilfælde et ansvar, som ellers ville blive lagt på den tiltalte. Det gælder f.eks. i sysseleder Fr. Møllers sag (*Information*, 26.2.1947).

I gode venners kreds. Billedet viser tre generationer af familien Bryld i slutningen af 1942 under fejringen af en barnedåb for Alice og Børge Brylds fjerde barn. Ebba Clausen var gudmor og sidder til højre for moren med barnet. Af brødrene er kun Børge Bryld til stede (stående som nr. tre fra venstre), men H.C. Brylds og Erik Brylds koner er med. Øverst til højre står Fædrelandets forretningsfører Aage Thomsen, kaldet »Tykke Tom«. Nederst Alice og Børge Brylds tre andre børn med en ven. Bemærk det store indrammede fotografi af faren (farfaren) på væggen i baggrunden til højre samt portrættet af Frits Clausen nedenunder: en død og en levende faderfigur. To søstre og en bror til de fire kendte brødre led af muskelsvind og døde i yngre alder. I sin erindringsfortælling Hvilken befrielse fra 1995 har Claus Bryld (født 1940) skildret sin oplevelse af årsagerne til familiens nazisme, og hvordan det nazistiske engagement, efterfulgt af retsopgøret med langvarige fængselsstraffe, indvirkede på dens skæbne fra 1944 til omkring 1960. (Foto i privateje).

paa at vi føler med Dem i Deres store Sorg.« Nazismen var slået, men ikke ganske død.

Ebba Clausen blev en gammel dame, hun døde i en alder af 93 år, men kom til at vente forgæves på den historieskrivning, der rensede Frits Clausen og gav ham oprejsning. Med én undtagelse, den føromtaltte Knud Nordentoft, var der ingen fra »de store Dage«, som siden offentligt gjorde Frits Clausens politiske kurs til deres egen. Hvordan en yngre generation af danske nazister forvalter hans politiske arv, er en anden historie.

Summary

John T. Lauridsen: »There's no news to tell you, as I live only for my trial«. Frits Clausen's Letters from Prison in 1947

At an auction of Bruun Rasmussen, the Copenhagen firm of auctioneers, a number of effects were put up for sale on 27th August, 2001; the effects comprised photos, manuscripts, letters etc. from the estate of Frits Clausen, the Danish Nazi leader (1893-1947) and his wife Ebba (1892-1986). Of this material, a number of letters written in 1947 by Frits Clausen to Ebba Clausen are of particular historical interest. They were written when Frits Clausen was imprisoned, awaiting his trial for co-operation with the German occupying power during The Second World War. The trial never proceeded beyond the preparatory stage, since Frits Clausen died suddenly of a stroke in 1947. He thus escaped the sentence of death or long-term imprisonment which would no doubt have awaited him, and which were meted out to a number of his friends and acquaintances of the Nazi Party in the Danish judicial purge after the end of the occupation in 1945. The article publishes the 20 surviving letters from Frits Clausen to his wife in 1947. They illustrate the attitude and mood of the former Nazi leader during the last months of his life. Together with a number of other surviving letters from Danish Nazi bigwigs to Ebba Clausen, which are drawn upon in the introduction and conclusion of the present article, Frits Clausen's letters allow us a glimpse into a National-Socialist environment, which had been beaten but was not broken. Long after the war, ideas which had been de rigueur before May 1945 had still not been abandoned in this environment.

(Translated by Jørgen Peder Clausager)